

JÖNKÖPING UNIVERSITY

School of Health and Welfare

Alkoholbruk hos ungdomar i årskurs 8 och 9

Påverkan genom influenser från föräldrar och vänner

EXAMENSARBETE

HUVUDOMRÅDE: *Socialt arbete*

FÖRFATTARE: *Alexander Alterot & Mattias Toivainen*

EXAMINATOR: *Klas Borell*

JÖNKÖPING 2017 juni

Förord

Med denna studie hoppas vi kunna bidra till nyansering av forskningen kring ungdomars alkoholbruk och i förlängningen ge socialarbetare en fördjupad förståelse i den kontext som ungdomar interagerar med andra.

Vi vill framföra ett stort tack till vår handledare Sabina Kapetanovic som generöst delat med sig av sin kunskap, alltid funnits närvarande när problem uppstått samt gett oss tillgång till LoRDIA's data. Vi vill även tacka Birgitta Ander som med sin angränsande forskning delat med sig av sitt rikliga och användbara material. Ett tack går också till våra familjer och vänner för det utrymme ni givit oss till att fokusera på skrivandet. Extra tack till Mats Oscarsson, Anne Dragemark Oscarsson, Christin Kindberg, Malin Toivainen, Lotta Kindberg och Ylva Andersson för korrekturläsning.

"The kids are alright" - The Who

Abstract

Title: Alcohol Use amongst Adolescents in Grade 8 and 9 - Influences from family and peers.

Adolescents alcohol use is globally a major issue in social work. Research in the field is constantly evolving and has changed from historically having considered a single focus on the relationship between parents and adolescents to an overall perspective where youth is seen as an individual with active choices, and that they are influenced by the context in which the adolescent act. The purpose of this study was to illustrate through a Swedish context the relationship between a youth's alcohol use, parents approach to this and peers use of alcohol. This with a perspective on the influences the youth derives from their different relationships, as well as how young peoples' alcohol use is affected when the influences are in accord with or in conflict with each other. The current study has received its material from the research program Longitudinal Research on Development in Adolescence (LoRDIA), which has been funded by FORTE, Vetenskapsrådet, VINNOVA, Formas, Stiftelsen Säfstaholm, Stiftelsen Sunnerdahls Handikappfond and Forum region Jönköping. Quantitative data collected by LoRDIA from 1 324 adolescents in grade 8 and 9 have been analyzed. To investigate how adolescents alcohol use is influenced by parents and peers, the data has been analyzed with Pearson's correlation analysis, T-test, Welch's ANOVA test, and Dunnet's T3 Post-hoc test. The results showed that there is positive association between young people's own alcohol use and influences on this from parents and friends. This is in line with previous research. The current study's main findings were that different influences have variably strong effects on young people's own alcohol use, depending on the nature of the other group's influences. This indicates an additional complexity. Current study adds a wider overall picture of how young people are affected in their own alcohol use by surrounding influences.

Keywords: adolescents, alcohol use, influences, peer relations, parents, socialization

Sammanfattning

Titel: Alkoholbruk hos ungdomar i årskurs 8 och 9 - Påverkande influenser från föräldrar och vänner.

Ungdomars alkoholbruk är globalt sett en stor fråga inom socialt arbete. Forskningen på området är under ständig utveckling och har gått från att historiskt enbart sett till relationen mellan föräldrar och ungdom till ett helhetsperspektiv där ungdomen ses som en individ med aktiva val samt att han eller hon påverkas av de sammanhang ungdomen rör sig i. Syftet med denna studie var att i en svensk kontext belysa sambandet mellan ungdomars alkoholbruk, föräldrars förhållningssätt till detta och ungdomars vänner alkoholbruk utifrån ett perspektiv på de influenser ungdomen får från sina olika relationer samt hur ungdomens alkoholbruk påverkas när dessa är i linje alternativt i konflikt med varandra. Den aktuella studien har fått sitt material från forskningsprogrammet Longitudinal Research on Development in Adolescence (LoRDIA), vilket har finansierats av FORTE, Vetenskapsrådet, VINNOVA, Formas, Stiftelsen Säfstaholm, Stiftelsen Sunnerdahls Handikappfond och Forum region Jönköping. Kvantitativ data insamlad av LoRDIA från 1 324 ungdomar i årskurs 8 och 9 har analyserats. För att utröna hur ungdomars alkoholbruk påverkas av influenser från föräldrar och vänner har datan analyserat med Pearson's korrelationsanalys, t-test, Welch's ANOVA-test och Dunnet's T3 Post-hoc-test. Resultaten visade att positivt samband föreligger mellan ungdomars egna alkoholbruk och influenser på detta från föräldrar och vänner vilket går i linje med tidigare forskning. Aktuell studies huvudfynd var att olika influenser har varierande stark inverkan på ungdomars egna alkoholbruk beroende på hur den andra gruppens influenser ser ut, vilket pekar på en ytterligare komplexitet. Aktuell studie tillför en vidare helhetsbild av hur ungdomar påverkas i sitt eget alkoholbruk av omgivande influenser.

Nyckelord: ungdomar, alkoholbruk, influenser, vänskapsrelationer, föräldrar, socialisering

Innehållsförteckning

FÖRORD	1
ABSTRACT	2
SAMMANFATTNING	3
1 INLEDNING	6
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNING	8
2 BAKGRUND	8
2.1 TEORETISKT RAMVERK	9
2.1.1 Sociala inlärningsteorin	9
2.1.2 Sociala relationsteorin	11
2.1.3 Sociala interaktionsteorin	13
2.2 TIDIGARE FORSKNING	16
2.2.1 Ungdomars alkoholbruk - Övergång från tidig tonår till senare tonår	16
2.2.2 Influenser från föräldrar	17
2.2.3 Influenser från vänner	21
3 METOD	24
3.1 LONGITUDINAL RESEARCH ON DEVELOPMENT IN ADOLESCENCE - LORDIA ..	25
3.2 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	27
3.3 MÄTINSTRUMENT	28
3.3.1 Eget alkoholbruk	28
3.3.2 Vänners alkoholbruk	28
3.3.3 Föräldrars förhållningssätt	28
3.4 DATAANALYS	29
3.5 METODDISKUSSION	30
3.5.1 Reliabilitet och validitet	30
3.5.2 Enkätbaserad tvärsnittsstudie	31
4 RESULTAT	32
5 DISKUSSION	36
5.1 RELIABILITET OCH VALIDITET I MÄTINSTRUMENTEN	39
5.2 GENERALISERBARHET OCH ICKE GRANSKADE FAKTORER AV BETYDELSE	40
6 SLUTSATS	42
REFERENSLISTA	43

1 Inledning

Youths who have parents with a permissive stance towards drinking alcohol get drunk more than youths who face stricter parental attitudes and practices. The typical trend among parents is that they get more permissive towards underage drinking as their children grow older. This tendency is not a natural law, however (Koutakis, 2011, s. 134).

Citatet är hämtat från det avslutande stycket i avhandlingen ”Preventing underage alcohol drinking through working with parents” (Koutakis, 2011). Författaren sammanfattar en tes vilken delvis utgör den aktuella studiens utgångspunkt; antagandet om ungdomars alkoholbruks påverkan av de influenser de möter från deras föräldrar i åldern mellan tidig tonår och senare tonår. Med utgångspunkt i nämnda tes och i konstateranden kring att denna ålder präglas av ungdomens socialisering in i sammanhang utanför familjen, bestående av vänskapskretsar, tar aktuell studie ett fokus på alkoholrelaterade beteendemönster utifrån ungdomens relationer (Rubin, Bukowski & Parker, 2006).

I en rapport om skolevers drogvanor publicerad av Centralförbundet för Alkohol och Narkotika(CAN), visas en trend av minskande alkoholbruk bland ungdomar i årskurs 9 (Englund, 2016). Den nedåtgående trenden har inte vetenskapligt härletts till någon specifik orsak. Förklaringar såsom hälsoideal och datorvanor har i media lyfts fram som möjliga förklaringar, men har inte vetenskapligt kunnat kopplats till ungdomars minskade alkoholbruk (Karabuda, 2017, 27 februari; Åkerman, 2015, 1 juli). Förklaringsförslagen sätter ungdomar och deras jämnåriga kamrater i fokus. Gruppen lyfts fram som ett system där alkoholbruk regleras beroende på vilka aktiviteter som förespråkas inom umgängesgrupperna. Teoretiserandet är därav inte helt taget ur luften då mycket forskning pekar på att ungdomar tenderar att spegla sitt umgänges beteende i relation till alkohol. Även föräldrars beteende kopplat till alkohol i form av tillåtande respektive restriktiva attityder, eget bruk och uppfostringsstil är något som kopplas till ungdomars alkoholbruk i tidigare forskning inom fältet (se avsnitt 2.2.2).

Umgänge och föräldrar är två exempel på faktorer som återkommande lyfts både i forskning och media, vilka beskrivs ha påverkan på ungdomars alkoholbruk. En restriktivitet i ungdomens sociala sammanhang påstås återspeglas på ungdomens egna alkoholkonsumtion (Asker, 2017, 25 februari; Chan et al., 2013; Hair, Park, Ling & Moore, 2009). Andra exempel på faktorer med samband till ungdomars alkoholbruk som lyfts i

tidigare forskning är kopplade till övergripande sammanhang. Dessa kan vara attityder i media eller vara av politisk karaktär, exempelvis regleringar (Andreasson, Holder, Norström, Österberg & Rossow 2006; Elmore, Scull, & Kupersmidt, 2016; Minnow & LaMay, 1995). Även kultur och traditioner lyfts ibland fram som betydande delar för hur ungdomars alkoholbruk ser ut. Alla faktorer, både i ungdomens direkta närhet och på en strukturell nivå, är relevanta. Vilket visas av Rolando, Törrönen och Beccaria (2014). I deras studie av ungdomar i Finland och Italien visas skillnader mellan ungdomars attityd till och bruk av alkohol beroende på vilket land de bor i. Detta förklaras genom att socialiseringsprocessen rörande alkohol varierar beroende på kultur. Ander, Abrahamsson och Bergnehr (2017) visar genom sin kvalitativa studie att ungdomar i en svensk kontext anpassar sitt förhållningssätt till alkohol utifrån det svenska samhällets syn på alkohol. I studien beskriver ungdomarna att de själva tillsammans med vänner under tidiga tonåren skapat en trygg miljö att dricka alkohol i, delvis med anledning av att lära sig hantera alkohol. Forskarna lyfter fram de svenska alkoholnormerna, vilka förbjuder ungdomar att dricka alkohol i alla former, och pekar särskilt på tabun kring ungdomars alkoholbruk i föräldrars sällskap.. Utifrån detta görs antagandet att svenska ungdomars alkoholrelaterade socialiseringsprocess präglas av ”learning by doing” på grund av samhällets syn på alkohol. Detta ställs i kontrast till de italienska alkoholnormerna i vilka ungdomar tillåts dricka alkohol i sina föräldrars sällskap och skapar på så sätt möjlighet för föräldrarnas medverkan i ovan nämnda socialiseringsprocess. Studien ger ett exempel på hur faktorer på strukturell nivå påverkar ungdomars alkoholbruk i en svensk kontext (Ander et al., 2017).

Den aktuella studien fokuserar på hur ungdomars alkoholbruk formas genom direkta och personliga relationer till vänner och föräldrar i en svensk kontext. Anledningen till studiens fokus är att ge ett resultat som kan tillämpas på praktiskt socialt arbete riktat till individer, familjer och vänskapskretsar. Vilket är den typ av interventioner som förekommer i högst grad inom socialt arbete (SOSFS 2014:6). Mer specifikt kommer studien handla om influenser från föräldrar och vänner. Tidigare forskning inom ämnet samt det teoretiska ramverk som aktuell studie utgår från, behandlar influenser som beståndsdelar till en socialiseringsprocess. Forskning på ungdomars socialisering i alkoholrelaterade sammanhang utgår från föräldrars förhållningssätt som dämpande funktion genom beteende och attityder. Vänner behandlas återkommande som en bidragande del till alkoholdebut eller ökat alkoholbruk genom att uppvisa ett bruk som sedan återskapas. Tidigare forskning behandlas vidare i avsnitt 2.2.

1.1 Syfte och frågeställning

Studiens syfte är att studera sambandet mellan ungdomars alkoholbruk, föräldrars förhållningssätt och ungdomars vänners alkoholbruk. Studien syftar även till att undersöka om det föreligger skillnader i nämnda samband beroende på kön och ålder.

- Hur ser sambandet mellan ungdomars alkoholbruk och deras vänners alkoholbruk ut?
- Hur ser sambandet mellan ungdomars alkoholbruk och deras föräldrars förhållningssätt till alkohol ut?
- Hur skiljer sig sambanden mellan tidiga och senare tonåren?
- Har föräldrars förhållningssätt någon betydelse när ungdomarnas vänner visar det motsatta genom sitt alkoholbruk?
- Har vännernas alkoholbruk någon betydelse när föräldrarna har ett motsatt förhållningssätt?

2 Bakgrund

I forskningen om problemområdet finns en rad perspektiv: sociologiska, psykologiska och biologiska. Den aktuella studien har utgått från ett sociologiskt och socialpsykologiskt perspektiv. Ungdomars alkoholbruk ses ur detta perspektiv som en del av en vidare socialiseringsprocess till vuxenlivet. I mer daterade undersökningar och teoretiska utgångspunkter har beteendemönstret beskrivits som ett återskapande av bevittnade beteenden som uppmuntras i sammanhang som individen önskar vara en del av (Blane & Hewitt, 1975). Detta har lagt grunden för hur fenomenet angripits. Grunden har dock under senare år nyanserats då ungdomar ses som aktiva aktörer som istället för att rakt av kopiera beteenden processar influenser för att strategiskt besvara dessa i syfte att gynna den egna personen (Ander et al., 2017). Att en viss fokusförskjutning från individen till relationer mellan denna och personer som anses influera kan i senare forskning och teorier rörande socialisering urskiljas (Janssen, Mathijssen, von Bon-Martens, van Oers & Garretsen, 2014; Kuczynski & De Mol, 2015).

2.1 Teoretiskt ramverk

Studiens teoretiska utgångspunkter har valts utifrån ett interpersonellt fokus på socialiseringsprocesser rörande ungdomars alkoholbruk. Ett övergripande systemteoretiskt perspektiv genomsyrar studien då relationella faktorer granskas i olika sammanhang. Dessa behandlas utifrån termer av system och subsystem där systemet innefattar samtliga grupperingar och subsystemen grupperas i de två grupperna ungdomar och deras föräldrar samt ungdomar och deras vänner (Payne, 2015). Någon djupare beskrivning av systemteorin återges inte då resterande teorier i den aktuella studiens teoretiska ramverk berör övriga relevanta delar inom systemteorin. Utifrån det teoretiska ramverket tar studien sin utgångspunkt i modeller för processer kring internaliserandet av influenser från föräldrar och vänner samt hur dessa processer ser ut med ett perspektiv på barn och ungdomar som aktiva aktörer. Följande avsnitt beskriver tre teorier. *Sociala inlärningsteorin* betraktas i denna studie som en grund de andra teorierna vilar på. *Sociala relationsteorin* och *Sociala interaktionsteorin* närmar sig varandra på vissa punkter till den grad att de överlappar varandra. Båda teorierna behandlas eftersom förstnämnda fördjupar sig i allmänna relationella processer och *Sociala interaktionsteorin* tar ett tydligare fokus på processer som leder till normbrytande beteende vilket minderårigas alkoholbruk i vissa sammanhang kan innebära.

2.1.1 Sociala inlärningsteorin

Den *Sociala inlärningsteorin* är en övergripande modell för socialiseringsprocessen och utvecklandet av beteenden från barndomen upp till vuxenlivet (Bandura, 1971). Teorin handlar om indirekt inlärning vilket benämns som modellinlärning utifrån kopplingen till begreppet rollmodeller. Modellinlärning går ut på att individer genom observation av andras beteenden omedvetet implementerar dessa i sina egna beteenden. Teorin baseras på behaviorismens idéer om extern påverkan som den största prediktorn för en individs beteende. Till skillnad från den renodlade behaviorismen lägger dock Bandura stor vikt vid människors förmåga till kognitivt och symboliskt tänkande. Modellinlärningen beskrivs utifrån fyra förutsättningar. Den observerande behöver kunna associera till den observerade rollmodellen för att kunna fästa sin uppmärksamhet vid det uppvisade beteendet. För bibehållande av modellinlärningsprocessen behöver beteendet upprepas i den observerandes närhet. Den observerande behöver även knyta beteendet till sammanhang i form av minnen. För att beteendet ska implementeras krävs det att den observerande har de rätta förutsättningarna för att kunna reproducera det till önskvärt

resultat vilket är en förutsättning som benämns som motoriska reproduktionsfärdigheter. Vid implementering och reproducering av ett beteende är den kognitiva föreställningen av vad beteendet ska ge av stor betydelse. Föreställningarna kan baseras på observationer av andra individers positiva förstärkningar som konsekvens av det specifika beteendet. Av omgivningen given förstärkning och individens känsla och specifika behov av förstärkning skiljs åt i termer av extern och intern förstärkning. Extern förstärkning innebär till exempel uppmuntran från omgivningen. Individens känslor och specifika behov, till exempel strävan efter att identifiera sig med en grupp eller en person, benämns intern förstärkning. Vid intern förstärkning kan symbolvärdet appliceras då ett beteende relateras till ett större sammanhang (Bandura, 1971).

Banduras (1971) perspektiv är en återkommande utgångspunkt i forskning kring ungdomars alkoholkonsumtion. Exempelvis visar Song, Smiler, Wagoner och Wolfson (2012) att en ungdoms uppfattning av samhällsnormer, föräldrars normer och vänners normer alla har signifikanta samband med dennes alkoholbruk. Studien visar även att det i gruppen ungdomar som brukar alkohol finns inget signifikant samband mellan deras uppfattning av konsekvenser i form av bestraffning från föräldrar och eget alkoholbruk. En koppling kan göras till socialpsykologins antaganden om människors strävan efter att passa in i kringliggande sammanhang, följa sociala normer och agera efter den egna uppfattningen av hur normer ser ut (Giddens & Sutton, 2013). Detta kan förklaras utifrån begreppet intern förstärkning. Studien ger ett exempel på hur intern förstärkning överträffar uppfattningar om extern bestraffning. Hairs et al. (2009) resultat visar att ungdomar tenderar uppvisa ett ökat riskfyllt beteende, bland annat ökat alkoholbruk, vid avsaknad av en vuxenvärld, till exempel föräldrar och grannar, som engagerar sig i ungdomarna. Resultaten kan ställas mot varandra men kopplat till *Sociala inlärningsteorin* kan närvaron av ansvarstagande vuxna ses tillhandahålla rollmodeller som delvis väger upp för rollmodeller ur vänskapskretsen som förespråkar till exempel alkoholbruk.

2.1.2 Sociala relationsteorin

Kuczynski och De Mol (2015) beskriver socialiseringsprocessen mellan barn och förälder utifrån ett relationellt perspektiv med fokus på individers aktörskap. Teorin utgår från ett holistiskt synsätt i en dialektisk kontext och har kopplingar till systemteorin både i begreppsanvändning och synen på mellanmännsliga relationer. Grundläggande kan teorin beskrivas förklara och behandla icke-summativitet genom interaktion inom relationer. Teorin förklarar socialiseringsprocessen genom att lägga fokus på maktbalansens förändringar inom relationer och vilka konsekvenser detta ger för individerna, relationen och det sammanhang de rör sig i. Till skillnad från tidigare nämnda teori om social inlärning används begreppet reciprocitet i den bemärkelse att influenser och påverkan är något jämnt dubbelriktat som inte återspeglas utan snarare processas och besvaras. Aktörskap beskrivs av författarna som en del av att vara människa innefattande förmågor som att påverka omgivningen, skapa ett sammanhang av sin egen roll i förhållande till omgivningen samt ge motstånd vid utsättning av kontroll. Jämvikt i aktörskapet beskrivs föreligga i förälder och barnrelationen, dock återfinns en uppenbar maktobalans. Exempel ges genom beskrivning av situationer där barn, utan motstånd, följer sina föräldrar, vilket är en situation där överensstämmelse mellan barnet och föräldrarnas uppfattning infunnit sig. I situationer där barnet inte följer sin förälder gör barnet motstånd och tvingar föräldern till någon form av anpassning eller besvarande genom motstånd alternativt kontroll. Begreppet föräldrakontroll problematiseras utifrån att det ofta används som om barnet vore oförmögen att agera inför utövad kontroll. Att kontrollera subjekt är inte detsamma som att hantera objekt då olika viljor och motstånd skapar ett resultat baserat på parternas interaktion. Detta är ett resultat som enligt Kuczynski och de Mol (2015) står över föräldrarnas kontroll. Redan i åldern två till fem år har barn förmågan att utveckla komplexa strategier för att undkomma föräldrars försök att utöva kontroll. Makten inom relationer härleds till tre utgångspunkter vilka ges benämningarna individuella resurser, relationella resurser och kulturella resurser. Beskrivna resurser kan liknas vid Bourdieus (1991) begrepp socialt kapital. Skillnaden är att socialt kapital ger makt och status i ett socialt sammanhang och beskrivna resurser ger makt i en specifik relation. Resurserna är därför enbart intressanta ställda i relation till någon annans resurser. Individuella resurser är förmågan att influera alternativt motstå influenser. Det innefattar också kunskap samt förmågan att argumentera och reflektera. Relationella resurser innebär individens tillgång till relationer som hjälper denna att få igenom sin vilja och förverkliga sitt aktörskap. Inom familjer eller kompisgäng kan detta benämnas som subsystem. Kulturella resurser är kopplade till en

makronivå där lagar och samhällliga normer berättigar individer makt. Sistnämnda har viss betydelse för den aktuella studien genom att det stärker föräldrars individuella och relationella resurser i förhållande till deras barn i och med lagstiftning och normer rörande föräldraskap (Kuczynski & De Mol, 2015).

I Ander et al. (2017) intervjuas ett antal ungdomar om deras tankar och beteendemönster kring alkohol. Ungdomarna målar upp en bild av deras alkoholbruk som en träning till att hantera samhällets alkoholnormer i vuxen ålder. De intervjuade ungdomarna beskriver hur de arbetat fram olika strategier för att dricka alkohol i en trygg miljö men med en experimentell ansats. Ett exempel på det är att förtäring av alkohol i syfte att bli berusad sker med nära vänner där en jämnårig kamrat fått ansvar att vara nykter och hålla koll på dem som dricker. Kopplat till beskrivna teori kan tillvägagångssättet ses som en produkt av föräldrars, alternativt samhällets, försök att få ungdomar att inte dricka alkohol kombinerat med ungdomarnas strävan efter socialt kapital och egenmakt. I artikeln diskuteras konflikten mellan den svenska alkoholpolicyn som föreskriver att barn under arton får inte dricka alkohol och vuxenvärldens normer kring alkohol vilket jämförs med sydeuropeiska dryckesvanor där barn ofta introduceras till alkohol med familjen. Song et al. (2012) visar i sin studie ett signifikant positivt samband mellan antalet vänner som dricker alkohol och ungdomens egna alkoholbruk. Föräldrars försök till kontroll visar sig ha mindre betydelse för alkoholbruket överlag men ger en dämpande effekt på riskbeteenden kopplat till alkoholbruk. Nämnda studiers resultat ställda i relation till varandra kan ses beskriva en positiv utgång av föräldrakontroll i konflikt med ungdomens intresse. Hot om repressalier vid alkoholkonsumtion får kanske ungdomar att undvika beteenden som kan avslöja deras alkoholkonsumtion, dock får detta dem inte att avstå, vilket kan vara samma beteenden som innebär direkta risker för ungdomens hälsa.

Janssen et al. (2014) ger i sin intervjustudie en djupare inblick i ungdomars aktörskap i förhållande till sammanhang där det konsumeras alkohol och ungdomarna upplever gruppsyck. Ungdomar som inte dricker alkohol beskriver gruppsyck som en besvärlig känsla som är svår att stå emot. Ungdomarna beskriver dock en känsla av tillfredsställelse och stark självkänsla när de finner sig ha lyckats stå emot gruppsyck. En intressant aspekt är att sistnämnda inte beskriver sig själva som absolutister, utan de avstår alkohol enbart på grund av att de inte har tillåtelse. Överlag beskrivs gruppen ha en romantiserad bild av alkoholens effekter. I aktörskapet visar sig då att ungdomen väljer att följa värderingar

denna fått med sig från andra sammanhang vilket i aktuell kontext yttrar sig i motstånd mot gruppens normer.

2.1.3 Sociala interaktionsteorin

Den sociala interaktionsteorin har sina rötter i den enkelriktade socialiseringstraditionen från behaviorismen och sociala inlärningsteorier från 1960-talet som sedan blev transformerad till en dynamisk processmodell (Bukowski, Brendgen, & Vitaori, 2007). En viktig teoretisk prestation av hans grupp var erkännandet av den centrala rollen av barns negativa beteenden i skapandet av antisociala beteenden. Enligt Patterson (1997) är den sociala omgivningen i viss utsträckning vald av barnet. Barnet formar de omgivningar som det valt, det vill säga barnet är en aktiv agent. *Den sociala interaktionsteorin* består av en mikromodell, som undersöker dynamiken i tvångsmässig social interaktion och en makromodell som undersöker de utvecklingshämmande konsekvenserna av tvångsmässiga interaktioner från den tidiga barndomen till ung vuxen.

First, knowing that ineffective parental discipline, monitoring, and family problem-solving are related to negative child outcomes does not explain how these practices bring about changes in the child....Second, these macro models cannot satisfactorily explain why the child maintains these behaviors across time and settings. Third, and most important, macro models cannot address the key developmental question; how does the child's behavior change its form? (Kuczynski & Parkin, 2007, s. 266)

Patterson (1997) menar att svaret till ovanstående citat finns i ett forskningsprogram där man kombinerar forskningsmetodik utifrån en makromodell som bygger på en strukturerad mikromodell vilken har till funktion att analysera de beteenden som blir konsekvenser av interaktionen. Utifrån detta kan man se en antydning till helhetsbild av hur en ungdoms beteende ser ut och vad olika beteenden får för konsekvenser både i närtid och i förlängning. Vidare kan man även se en antydning till att makromodellen inte ger tillräckligt mycket information utan att mikromodellen behövs för att undersöka interaktionen mellan ungdomen och föräldern och på så sätt få en djupare förståelse.

Mikromodellen

Inom *den sociala interaktionsteorin* börjar en ömsesidig tvångscykel när en förälder gör en förfrågan som barnet inte besvarar. Föräldern och barnet kan då komma att utbyta negativa

beteenden som att skrika eller gnälla på en hög intensitetsnivå tills föräldern eller barnet drar sig tillbaka och avslutar en negativ interaktion (Kuczynski & Parkin, 2007). Utifrån detta kan man dra slutsatsen att när barn och förälder har ett tvångsmässigt beteende där båda parterna skriker och sedan skiljs åt, inte för att man har rätt ut det utan för att den ena drar sig tillbaka, finns fortfarande ilska eller det negativa kvar. Den negativa spänning mellan förälder och ungdom kvarstår därmed och det skapas en tvångscykel där förälderns eller ungdomens höga intensitetsnivå också besvaras med samma sorts intensitetsnivå. Enligt en analys utifrån mikromodellen, skulle förälderns eskalering i beteendet och sedan återkallelse av den befallning som ungdomen inte lyssnat till tolkas som negativt förstärkt när barnet drar sig tillbaka. Patterson (1997) menar att genom att föräldern svarar på barnets nuvarande beteende genom ett tvångsbeteende leder detta till att bådets beteende eskalerar och sedan slutar abrupt med ett återkallande. Detta påverkar föräldern och barnets framtida relation och beteende. Det är därmed troligt att ungdomen upprepar användandet av negativa strategier och tvångscykeln i andra sammanhang. När det gäller det forskningsfält som valts, ungdomars alkoholbruk och influensers betydelse för detta så kan det ge uttryck i en ungdoms socialisering in i vänskapskretsar i konflikt med dennes föräldrars intressen genom de negativt laddade strategier som uppstått genom interaktionen mellan ungdomen och föräldrarna.

Makromodellen

När en bristande överensstämmelse blir mer frekvent så ökar tvångsprocesserna mellan förälder och barn. På detta sätt beskrivs makromodellen. Denna blir införlivad i vanliga mönster av interagerande under den tid barnet blir äldre. När barnet börjar skolan styr barnets vanliga användning av tvång in honom eller henne på en negativ bana vilken avskärmar från prosociala aktiviteter och kamrater (Kuczynski & Parkin, 2007). När ungdomen blir avskärmad så bidrar det även till dålig akademisk prestation, negativ självkänsla och att man umgås med kamrater med ett asocialt normbrytande beteende. Detta i sin tur gör att ungdomens tvångsbeteende upprätthålls och kan eskalera ytterligare i och med positiva förstärkningar till det negativa beteendet bland ungdomens kamrater. Inom umgängeskretsen är det detta beteende som ses som det normala även om majoriteten av samhället tycker tvärtom, vilket också är skälet att beteendet upprätthålls. Utifrån detta kan man se en antydning till att beteenden som inte är accepterade av majoriteten av samhället bryts och då är risken stor att företeelser som att vara minderårig och dricka alkohol accepteras inom dessa grupper. Dishon, Andrews och Crosby (1995a)

har visat att likasinnade grupper av kamrater med avvikande beteende är mer benägna att involvera varandra i ”regelbrytande prat” än de utan avvikande beteende. Makromodellen för tvångsprocessen förutsätter en serie av ömsesidiga beteendemässiga interaktioner som börjar i hemmet, eskalerar och stärks i ungdomsgrupperna och skapar konsekvenser för ytterligare negativa interaktioner i romantiska relationer och eventuella tvångsstilar gällande föräldraskap. Utifrån Dishion, French och Patterson (1995b) förstärks bilden ytterligare av hur ungdomar har svårt att ta sig ur ett asocialt och regelbrytande beteende.

Den sociala interaktionsteorin har vissa begränsningar. En av dessa begränsningar handlar om generaliserbarheten av de viktigaste resultaten och hypoteserna inom forskningen. Empiriskt har stödet till premisserna för teorin nästan helt baserats på studier av familjer med antisociala pojkar (Kuczynski & Parkin, 2007). En viktig produkt av denna forskning är en beteendemodell av föräldrainerventioner för att förstärka önskvärt beteende. Modellen tillämpas på familjer med barn som har en normal utveckling men som upplever måttliga nivåer av bristande överensstämmelse. Forskningen strävar efter att se vad det är för faktorer som leder till ett negativt respektive positivt beteende i de familjer som studeras. Detta för att sedan kunna jobba vidare med att utröna vilka skydds- och riskbeteenden som finns gällande föräldrars och i förlängningens deras ungdoms beteende. Resultatet av arbetet visar sig i hur ungdomen blir som vuxen. ”The determinants of aggression are not found in the mind of the child but rather in the reactions of the social environment” (Patterson, 1997, s. 194). Teorin fokuserar på utvecklingen av antisocialt beteende och icke-samarbetsvilliga grupper gentemot statens och samhällets normer. För att förklara främjandet av värderingar, attityder, roller och kulturella idéer och praxis saknas är en analys av socialisering som är mer allmänt definierad. *Den sociala interaktionsteori* står också i strid med nutida utvecklingsmetoder för socialisering. Detta beror på dess snäva fokus på omedelbara föregående beteende och dess konsekvenser som orsaker till beteende och avlägsna kognitiva konstruktioner (Patterson, Reid & Dishion, 1992; Patterson & Fisher, 2002). Således undviker teorin hur föräldrar och barn tolkar varandras beteenden genom såväl interna konstruktioner som internalisering, mål, motivation och relationer. Trots detta anses inom forskningen att även om *den sociala interaktionsteorin* inte går på djupet såsom *den sociala relationsteorin* så ses den som en viktig teori när man vill studera hur ungdomars och föräldrars beteende leder till olika konsekvenser. Teorin är också viktig för att studera interaktionen mellan å ena sidan föräldrar och ungdom och å andra sidan mellan ungdom och umgängeskretsen. Eftersom man skapar kunskap kring hur man som professionell ska angripa ett visst beteende hos en ungdom är det ett viktigt

verktyg för att få ungdomarna ur ett negativt beteende. Detta är viktigt för att inte förstärka ett negativt beteende.

2.2 Tidigare forskning

Tidigare forskning kring ungdomars alkoholanvändning som presenteras nedan har gemensamt att koppla ihop beteendet med begreppet socialisering. Vid sökning efter publicerat material inom ämnet har artiklar och avhandlingar valts ut efter dessas interpersonella perspektiv där forskning rörande ungdomars personliga relationer och alkoholbruk varit det grundläggande temat. Viss forskning tar upp strukturella förhållandens inverkan på ungdomars alkoholbruk. Denna forskning har tagits fram i syfte att nyansera resultat i kommande kapitel.

2.2.1 Ungdomars alkoholbruk – Övergång från tidig tonår till senare tonår

Ungdomars alkoholbruk kan ses som en relativ fråga då den lagliga gränsen för alkoholbruk varierar mellan olika länder. I Europa har de allra flesta länder en lagstiftning som sätter gränsen för alkoholbruk vid 18 år, med vissa undantag där yngre tillåts dricka alkohol med lägre volymprocent. I Australien råder liknande lagar som i Europa och i USA är den lagliga åldern något högre, 21 år. Granskad forskning, vilken publicerats i Europa, USA, Australien och Israel, drar en bred övre gräns för vad som räknas som ungdomars alkoholbruk. Gränsen ligger mellan 17 och 20 år, därefter anses de ej tillhöra kategorin ungdomar (Gilligan & Kypri, 2012; Koutakis, 2011; Wood, Read, Mitchell & Brand, 2004; Teichman & Kefir, 2000).

Begreppen tidig tonår och tidig alkoholdebut behandlas för sig i viss forskning. Den generella övre gränsen för tidig tonår dras vid åldrarna 13-15 år vilken blir något mer diffus än den generella övre gränsen för ungdomars alkoholbruk eftersom kategorin är snävare i sin avgränsning (Koutakis, 2011; Kristjansson, Sigfusdottir, James, Allegrante & Helgason, 2010). De olika definitionerna gör att olika resultat som kopplas till begreppet får lägre validitet då osäkerhet råder kring vad som mäts. Begreppet tidig alkoholdebut används ibland för alkoholdebut innan laglig ålder uppnåtts. I forskning som specifikt fokuserar på konsekvenser av en tidig alkoholdebut granskas alkoholdebuter i åldrarna 11 till 14 år (Pitkänen, 2006; Trucco, Colder & Wiczorek, 2011). CAN rapporterar år 2016 att 40 procent av elever i årskurs 9 har brukat alkohol under de senaste året. Samma rapport visar siffror på andelen elever som druckit alkohol vid 13 års ålder eller tidigare vilka ligger på 5

procent (Englund, 2016). Siffrorna antyder på att övergången från tidig tonår sker vid 14 års ålder. En sådan tolkning ligger i linje med tidigare forsknings avgränsningar avseende vad som är en tidig alkoholdebut. Christiansen, Smith, Roehling och Goldman (1989) definierar den tidiga tonåren som åldern 13 till 14 år. Resultat från studien antyder att förväntningar som icke alkoholbrukande ungdomar har på alkohol under tidiga tonåren korrelerar med deras alkoholbruk under senare delar av tonåren. Studien är gammal, men ställd i relation till CANs rapport kan det generaliserande antagandet göras att de tidiga tonåren präglas av föreställningar om alkohol vilka förverkligas först i 15-årsåldern och därefter. Detta kan vidare förklaras utifrån teorier om modellinlärning då ungdomar i tidig tonår är mer knutna till sina föräldrar och har därav större anledning att inte uppvisa ett beteende som föräldrarna finner olämpligt. Äldre tonåringar lägger större vikt vid banden till vänner vilket förespråkar ett beteende som ger social status i de sammanhangen (Bandura, 1971). En enklare förklaring skulle kunna vara att ungdomar under 15 år sällan hunnit få möjlighet att bruka alkohol. Koutakis (2011) visar siffror på föräldrar som rapporterat att de vid något tillfälle funnit sina barn berusade. Siffrorna visar på en ökning från tolv procent till 27 procent mellan åldern 14 och 15 år. Ökningen som sker från 13 till 14 år är från sju procent till tolv. Jämförelsen härmed pekar också på att övergången från tidig tonår sker mellan 14 och 15 års ålder.

2.2.2 Influenser från föräldrar

Tillsammans med föräldrarna går ett barn igenom sin första socialiseringsprocess. Genom en vilja att bli accepterad och omhändertagen integreras barnet i de konventioner som råder i sammanhanget föräldrarna skapar vilket är det sammanhang barnet föds in i (Almér, 2006). Att föräldrar har ett inflytande över sina barn är ingen hemlighet och gäller även när det kommer till frågor kring alkoholkonsumtion. Hur detta ser ut under ungdomsåren, tonåren, varierar då omvärlden tränger sig på och ungdomen hamnar i nya socialiseringsprocesser utanför familjen, vilket ställer krav på föräldern att anpassa sig under förutsättning att viljan att påverka finns (Kuczynski & De Mol, 2015).

Influenser från föräldrar på ungdomars alkoholbruk mäts återkommande i terminologin av attityder. Chan et al. (2013) undersöker eskalerande alkoholkonsumtion i åldrarna 11 till 17 år och relationsbundna faktorerers samband beroende på åldern. Forskningen visar ett signifikant samband mellan föräldrars attityder och en ungdoms alkoholkonsumtion i fall där alkoholkonsumtionen eskalerar i 11-årsåldern och i 15-

årsåldern, jämfört med jämnåriga som inte dricker eller har en jämnt ökande alkoholkonsumtion. Studien mäter föräldrars attityder med indikatorer som visar på vad föräldrarna anser om sina barns alkoholkonsumtion. Resultatet antyder att ett tydligt avståndstagande gällande minderårigas alkoholbruk är viktigt från föräldrarnas sida för att förhindra alkoholkonsumtion i tidiga tonåren. Forskarna poängterar att i fall där ungdomen redan haft en tidig alkoholdebut kan föräldrars attityder vara mindre viktigt eftersom socialisering i alkoholrelaterade sammanhang utanför familjen gör föräldrars påverkansförsök mindre betydelsefulla. Detta understöds av resultat som pekar på att ungdomar med en eskalerande alkoholkonsumtion i 15-årsåldern redan har ett välutvecklat alkoholbruk samt att föräldrarnas liberala attityder till ungdomars alkoholbruk snarare beror på ungdomens socialisering i alkoholrelaterade sammanhang än tvärt om (Chan et al., 2013). Var föräldrar drar sin gräns i förhållande till sina barns alkoholbruk undersöks inte av Chan et al. (2013). Indikatorer som visar om föräldrar anser att ungdomens alkoholbruk är acceptabelt eller inte speglar attityder som rimligen kan antas även visas i hur föräldrar förhåller sig till ungdomens alkoholbruk utifrån handlingar. Uppfattningen av vad som anses vara acceptabelt kan dock komma från uttalanden där föräldrars agerande säger något helt annat samt kan det finnas varierande uppfattningar kring betydelsen av att tycka något är okej eller inte. Wood et al. (2004) får i sin studie fram liknande resultat rörande föräldrars influenser på ungdomars alkoholbruk. Studien berör något äldre ungdomar och hur deras alkoholbruk korrelerar med olika typer av influenser från föräldrar och vänner. Mätning av influenser från föräldrar utgår likt ovan nämnda artikel från deras attityder till ungdomens alkoholkonsumtion. Attitydmåttet nyanseras något mer med frågor om hur mycket föräldrarna tillåter ungdomen att dricka. De mäter inte enbart föräldrarnas avståndstagande utan även föräldrars gränssättning mellan att ta helt avstånd från och vara helt tillåtande. Detta kan anses vara extra relevant eftersom ungdomarna i studien var i 18-årsåldern. Resultaten visar ett signifikant samband mellan föräldrars attityder och gränssättningar vilka presenteras som dämpande funktioner relaterat till ungdomens alkoholbruk. Slutsatsen som dras i studien är att föräldrar som uppvisar en större eftergivenhet i frågor rörande alkohol stärker förbindelser mellan ungdomar och deras umgänge och därmed påverkan rörande alkoholanvändning på denna grupp.

Koutakis (2011) mäter i sin avhandling effekten av ett program med ett preventivt syfte att minska ungdomars alkoholbruk. Programmet riktades delvis till föräldrar med syftet att ge dem ett förhållningssätt till alkohol med preventiv funktion för deras

ungdomars alkoholbruk. Föräldrarna fick utbildning i vilka negativa konsekvenser av alkoholbruk hos minderåriga ger samt fick lära sig att deras attityder och beteende spelade roll. Punkter som förespråkades var ett aktivt avståndstagande från att deras barn konsumerar alkohol samt att sätta upp regler för hela familjen i syfte att skapa en mer restriktiv miljö inom familjen även när det gäller beteenden. Tillsammans med interventioner riktade direkt till ungdomar gav programmet ett resultat som visade att gruppen inom programmet jämfört med kontrollgruppen hade en signifikant lägre ökning av alkoholkonsumtion mellan årskurserna 7 och 9. Viss tonvikt lades även vid strukturerade aktiviteters dämpande effekt på ungdomars alkoholbruk och föräldrars förmåga att engagera sig i sina ungdomars fritid på det området. Nämnade avhandling tar ett vitt grepp kring hur föräldrar bör agera om de inte vill att deras ungdom ska konsumera alkohol. Tillvägagångssätt både direkt och indirekt kopplat till ungdomens alkoholbruk berörs. De med direkt koppling har karaktären av hur föräldrar kan influera sitt barn och består av attitydfrågor, liknande de som tidigare nämnts, men även av frågor rörande föräldrarnas eget alkoholrelaterade beteende. Teichman och Kefir (2000) undersöker influenser knutna till föräldrars eget beteende och tar i sin studie upp föräldrars egna användning av psykoaktiva substanser som prediktor för ungdomars attityder och intentioner till bland annat alkohol. Ett signifikant positivt samband visade sig i resultatet. Ett beteende som mer knyter an till relationen föräldrarna och ungdomar emellan är föräldrars tillåtande stil att bjuda sina ungdomar på alkohol. Även detta har kunnat kopplas till ungdomars alkoholbruk på ett signifikant positivt sätt (Bukowski et al., 2007). Både de attityder och beteenden som föräldrar uppvisade, präglade ungdomars alkoholbruk. I aktuell studie kommer föräldrars attityder till och beteenden rörande ungdomens alkoholbruk benämnas som föräldrars förhållningssätt.

Många studier mäter även olika typer av föräldrastilars inverkan på ungdomars alkoholbruk. Företeelser rörande relation och kommunikation mäts för sig och företeelser rörande föräldraauktoritet mäts för sig. Resultat indikerar att båda företeelser har en dämpande inverkan på ungdomens alkoholkonsumtion (Chan et al., 2013; Wood et al., 2004). Trucco et al. (2011) fördjupar sambandet mellan ungdomars alkoholkonsumtion och föräldrastilen då de testar hypotesen att föräldrar genom närhet och värme samt kontroll och disciplinering över barnet bör förskjuta en tidig alkoholdebut i fall där ungdomen umgås med kamrater med ett gränstestande beteende. I ovan nämnda studie granskas åldersgruppen 11 till 13 år. Resultat som framkommer visar ingen korrelation mellan föräldrars nivå av de två nämnda variablerna. Korrelation mellan ungdomens

upplevelse av umgängets gränstestande beteende och egen initiering av alkoholbruk visar sig däremot. Slutsatsen dras att socialiseringsprocessen i tonåren till stor del präglas av det beteende återkommer i umgänget. Avsaknaden av sambandet mellan alkoholbruk och föräldrastil leder inte till några slutsatser då forskarna menar att datan rörande frågorna har låg reliabilitet. Föräldrastilar som verkar för en god relation och kommunikation med barnet samt tillvägagångssätt som ger föräldern kontroll visar sig i den granskade forskningen vara ett sätt att dämpa alkoholkonsumtion hos ungdomar. Kontroll och disciplinering är dock problematisk då ungdomars uppfattning av eventuella disciplinerande konsekvenser från föräldrars håll har visat sig ha mindre betydelse i relation till deras alkoholbruk. Resultaten antyder dock att uppfattningen av att få ”skäll” av sina föräldrar har en dämpande effekt på mer extrema alkoholbeteenden som rattfylleri och *binge-drinking* (Song et al., 2012). I kontrast till detta visar Bukowski et al. (2007) att föräldrars dämpande förmåga på sina ungdomars alkoholbruk inte har någon effekt om föräldrarnas reaktion på ungdomens alkoholbruk är av bestraffande karaktär och ungdomen redan har socialiserats in i alkoholrelaterade sammanhang. Disciplinering och kontroll i form av övervakning lyfts i Gilligan och Kypri (2012) studie fram av intervjuade föräldrar som något hämmande för en god relation.

En sammanfattande tolkning av studiernas resultat rörande föräldrastilars inverkan på ungdomars alkoholbruk kan vara att föräldrastilar som rör disciplinering och kontroll fyller funktionen att skydda från akuta faror. Föräldrastilar som förespråkar en god relation och kommunikation ger föräldrarna ett medium att förmedla sitt förhållningssätt rörande ungdomens alkoholbruk till ungdomen själv på ett sätt som tillhandahåller relativt goda förutsättningar för ungdomen att integrera detta till sitt egna. Frågan som följer är dock vilket förhållningssätt som kommuniceras? Influenser från föräldrar kan utifrån den granskade forskningen delas upp i två tydliga kategorier; förhållningssätt till ungdomens alkoholbruk och föräldrastil. Aktuell studie fokuserar på föräldrars förhållningssätt till ungdomens alkoholbruk.

2.2.3 Influenser från vänner

For many children and adolescents, peers are a nearly daily source of many forms of experience. Children find in their peers opportunities for companionship, help, amusement, intimacy, novelty, instruction, and, alas, challenge, conflict, victimization and rejection. Children who spend 7 or 8 hours each week day in a peer-rich environment of day care or a school probably spend more time with their peers than with their parents except on weekends (Rubin et al., 2006, s. 356).

Från citatet ovan kan man dra slutsatsen att ungdomar har ett stort utbyte av sina vänner och tillbringar stor del av sin vakna tid med dem. Umgängeskretsen är inte statisk och det sker en ständig förändring inom gruppen. Den skiljer sig på många sätt från relationen mellan förälder och ungdom. Vänner är inte relationellt bundna till varandra på samma sätt som föräldrar och barn är, både genom anknytning och uppfostran. Umgängeskretsen är inte cementerad på samma sätt som familjesystemet men varje umgängeskrets har sina grundläggande regler som formats inom gruppen. Detta beror på att umgängeskretsar inte har samma naturliga hierarkiska ordning som den i föräldra-barnrelationen.

Generellt antyder forskningen att ungdomar har en inneboende önskan att få vara del i en grupp utanför familjen (Harris, 1995). Song et al. (2012) har i sin forskning visat ett positivt samband mellan ett antal individer som konsumerar alkohol i umgängeskretsen och ungdomars eget alkoholbruk. Resultatet visar tendenser att ungdomar har en strävan efter att passa in i sin umgängeskrets och att de därför anpassar sig. Samma studie presenterar resultat som påvisar att ungdomar är mottagliga för olika budskap om alkohol. Föräldrar har en tendens att försöka avskräcka ungdomar från alkohol medan andra ungdomar och media tenderar att uppmuntra ungdomens alkoholanvändning. Risken för att ungdomar utvecklar ett skadligt alkoholbeteende har ett positivt samband med antal alkoholbrukande vänner. Då ungdomen upplever att majoriteten av dennes vänner dricker alkohol ökar risken för ett skadligt alkoholbruk 3 till 5 gånger. Tillsammans antyder forskningen att ”inbördes” effekter på alkoholkonsumtionen i hög grad drivs av vänner. Enligt Bukowski et al. (2007) kan föräldrar förlora sin förmåga att avhålla ungdomar från att dricka när de väl har börjat dricka om deras reaktioner alternativt metoder är av en mer bestraffande karaktär. Resultat visar också att föräldrar som tillhandahåller alkohol till sina tonåringar kan hindra tonåringarna att själva kontrollera sin konsumtion. Janssen et al.

(2014) visar i sin intervjustudie att gruppsyck samt föräldrars auktoritet är två faktorer som har stor betydelse. Gruppsyck lyfts fram som något som påverkar ungdomar som har testat alkohol att dricka medan de som inte har testat upplever det som något besvärligt. Detta kan man knyta an till att ungdomar har en strävan efter att passa in och då faller för gruppsycket.

När det gäller ungdomars mottaglighet för oönskade influenser handlar det inte så mycket om relationen mellan förälder och ungdom. Snarare finns svaret till detta i att det finns vissa brister i föräldraskapet (Dishion et al., 1995b; Patterson et al., 1992). Ställt i relation till resultat från studie av Trucco et al. (2011) träder helhetsbild fram där den påstått starka präglingen från vänners influenser på en ungdom förstärks genom brister i föräldraskapet. Ungdomars mottaglighet för oönskade influenser beror således inte på relationen mellan ungdomen och föräldern i sig. Trucco et al. (2011) undersöker tidig alkoholdebut hos ungdomar i åldrarna 11 till 13 år i förhållande till avvikande umgänge och föräldrars modererande funktion utifrån värme/närhet och kontroll/disciplinering. Studien visade en korrelation mellan ungdomens upplevelse av umgängets avvikande attityder/beteende och egen initiering av alkoholbruk. Man kan genom detta se en antydning till att ungdomens beteende i tonåren till stor del präglas av det beteende som finns utifrån normerna inom umgängeskretsen. Janssen et al. (2014) visar en generell bild av att föräldrar har en negativ inställning till alkoholbruk hos sina barn men att det finns skillnader i hur föräldrarna ser på disciplinering och kontroll. De ungdomar som har börjat dricka tidigt tenderar att ha föräldrar som ger råd snarare än regler. De som inte har testat alkohol men tycker att gruppsyck är svårt att motstå har föräldrar som har satt upp tydliga regler kring alkohol. Föräldrar och umgänge spelar olika roller i förhållande till ungdomens syn på alkohol och även i förlängningen till ungdomens alkoholbeteende. Gilligan och Kypri (2012) har genom sin forskning visat att föräldrar upplever press att anpassa sitt förhållningssätt till de normer som råder hos ungdomens vänner och deras familjer. Det visade sig att föräldrarna, även om de ansåg sig vara mycket strikta med alkohol, kunde tillåta små mängder alkohol i hemmet samt ge sina minderåriga tonåringar tillåtelse att dricka alkohol i en trygg miljö med vänner. Anledningen till föräldrarnas kapitulation inför de regler som ungdomens vänner förhåller sig till beskrivs ha sin grund i rädslan för att isolera ungdomen från jämnåriga kamrater. Dessa resultat visar även en påverkan mellan ungdomars vänners alkoholbruk och föräldrars förhållningssätt.

Wood et al. (2004) delar i sin studie upp alkoholrelaterade influenser från vänner i kategorierna aktiv och passiv påverkan. Aktiv påverkan motsvarar till exempel direkta erbjudanden medan passiv påverkan har formen av social modellering och upplevda normer. Studien ger indikationer på att högre nivåer av aktiva och passiva influenser från umgänget associerar med ökad frekvens av tungt episodiskt drickande. Chan et al. (2013) har genom sin forskning visat att umgängets alkoholbruk var en relevant faktor för ungdomens eget alkoholbruk under alla åldrar. Föräldrarnas förhållningssätt å andra sidan påverkade endast sin ungdom i åldrarna 12-15 år. Resultatet indikerar att ungdomar i åldrar över 15 år frigjort sig till den grad att föräldrars attityder inte är något de längre låter sig påverkas av. Genom detta kan man dra slutsatsen att det är under denna tiden som umgängeskretsen står för det största inflytandet och således också påverkar ungdomens normer och beteende.

Om avvikande ungdomar diskuterar kring de svårigheter de har i sociala sammanhang och då får positiv feedback av de andra ungdomarna i gruppen när de pratar om något som är negativt laddat, exempelvis att bryta regler eller normer så kan detta leda till ett ökat negativt beteende hos ungdomen (Dishion et al., 1995b). Man kan genom detta se indikatorer på att influenser från andra ungdomar inte bara är vad de gör utan i all slags feedback de får både verbalt och icke-verbalt. Det kan på så sätt vara svårt att få till en förändring av dessa ungdomars beteende även om man diskuterar kring svårigheter i syfte att lösa dem. Positiv feedback från de andra i gruppen komma att göra att resultatet blir det motsatta mot vad till exempel föräldrarna vill uppnå. Heaven, Caputi, Trivellion-Scott och Swinton (2000) har genom sin studie på en grupp ungdomar med avvikande beteende kommit fram till att ju starkare ungdomarna upplever sin vänskap desto större är risken att man ser en ökning i deras negativa beteende utöver de beteendeproblem de har i grunden. De avvikande och negativt laddade beteenden som finns hos ungdomarna i dessa umgängeskretsar blir förstärkta i större utsträckning än hos barn i övrigt. Ungdomar som socialiserats in i ett alkoholrelaterat beteende upplever inte att de bryter mot normerna till skillnad från de som ej socialiserats in i detta beteende. Sambandet mellan ungdomars svårigheter och internaliserande problem är kraftigare när man utvärderar relationen till deras jämlingar utifrån ungdomars egna rapporter än när kamrater eller lärare gör bedömningar kring omfattningen av ungdomars problem inom umgängeskretsen med sina jämlingar (Brendgen, Vitaro, Turgeon, Poulin & Wanner, 2004). Utifrån tidigare forskning kan man göra antagandet att både en ungdoms umgängeskrets och hans eller hennes vänskap med en annan person är det som utgör grunden för ungdomens sociala erfarenhet.

Positiva erfarenheter kring alkoholrelaterat beteende inom umgängeskretsen ökar ungdomens mottaglighet från influenser kring alkohol samt skapar svårigheter för ungdomen att anpassa sig till samhällsnormer som talar för det motsatta (Gifford-Smith, Dodge, Dishion & McCord, 2005).

En stor mängd litteratur har undersökt relationen mellan olika former av föräldrarinfluenser hos ungdomar i de yngre tonåren, medan bland äldre ungdomar (högskolestudenter) har fokus främst varit på vilken påverkan olika sociala event har. Under denna tid blir andra ungdomars påverkan allt större i relation till vad föräldrarna förhåller sig till (Wood et al., 2004). Man kan nu se en antydning till att vänners influenser och påverkan börjar tidigare än vid 18-årsåldern. På grund av detta har forskning kring vänners influenser ökat även när de gäller lägre åldrar och särskilt kring den kritiska gränsen på 15 år som man generellt anser vara gränsen då ungdomar frigör sig från föräldrarna. Bukowski et al. (2007) menar att det finns ett starkt samband mellan ungdomars beteende, tankar och känslor samt att ungdomarna influeras starkt av sina erfarenheter med kamrater där deras alkoholrelaterade beteende förstärks. Svårigheten och utmaningen i detta är att det är flera aktörer som påverkar varandra med olika faser/processer vilket gör det väldigt komplext. Flera longitudinella studier görs på flera platser i världen och genom dessa är målet att belysa vikten av dessa processer. Gemensamt för samtliga studier är att influenser från föräldrar presenteras som dämpande i relation till influenser från vänner. Forskningen visar att avsaknad av influenser från föräldrar leder till ökat alkoholbruk och avsaknad av influenser från vänner leder till minskat alkoholbruk. En mer ingående litteraturstudie kring vilken bild av verkligheten detta förhållningssätt skapar vore önskvärt men kommer inte behandlas ytterligare här. Aktuell studie kommer likt tidigare studier ställa föräldrars influenser mot vänners influenser, med skillnaden att dämpande och ökande effekt mäts från båda variabler.

3 Metod

Aktuell studie har gjorts utifrån en kvantitativ design där redan insamlad data använts. Datan har tillhandahållits från den longitudinella studien LoRDIA. Detta för att kunna få ett så stort urval som möjligt i förhållande till aktuell studies tidsramar. I följande stycken presenteras hur studien gjorts samt hur dess reliabilitet och validitet säkrats generellt och kopplat till specifika moment.

3.1 Longitudinal Research on Development In Adolescence - LoRDIA

Studien bygger på datamaterial insamlat av LoRDIA. LoRDIA är ett forskningsprojekt som genomför en prospektiv longitudinell studie på ungdomar och deras utveckling till vuxenlivet. Studiens fokus ligger på områdena sociala nätverk, skolanpassning, trivsel och risk/skyddsfaktorer i förhållande till substansbruk och psykisk ohälsa. Urvalet består av ungdomar i kommunerna Värnamo, Gnosjö, Vårgårda och Härryda. Studien kan kategoriseras som en kohortstudie som syftar till att följa deltagarna under grundskolans sista år och en bit in på gymnasiet (Bryman, 2011). Första datainsamlingen gjordes år 2013 då ungdomarna gick i årskurs 6 och 7 och planeras avslutas när ungdomarna går i andra året på gymnasiet. Sammanlagt ska det bli fyra vågor av data där årskurs 6, 7, 8, 9 samt andra året på gymnasiet kartläggs utifrån ovan nämnda fokus (LoRDIA, 2017). Datan har samlats in med hjälp av enkäter vilka har föregåtts av informationsbrev om undersökningens syfte, konfidentialitetskrav och frivilligheten i deltagandet. Informationsbreven har gått ut till skolorna och hem till elevernas föräldrar. Informationsbreven översattes till 32 olika språk för att garantera att samtliga föräldrar kunde ta del av innehållet. För att eleverna ska få delta har föräldrarna ålagts ett passivt samtycke, det vill säga att ett aktivt avståndstagande behövs för att ungdomen inte ska få delta i studien. Lärare och elever har ålagts med ett aktivt samtycke. Besvarandet av enkäterna har gjorts i anslutning till skolan och forskare inom LoRDIA har varit och presenterat projektets förutsättningar i form av syfte, frivillighet och konfidentialitetskrav i samtliga berörda klasser. Vid första datainsamlingstillfället skickades enkäter hem till frånvarande elever. Vid andra datainsamlingstillfället skickades inga enkäter hem till frånvarande elever men nya respondenter tilläts tillkomma. Tredje insamlingstillfället tog enbart med närvarande elever som besvarat enkäten vid de tidigare tillfällena.

Inför LoRDIA:s första datainsamling år 2013 skickades förfrågningar om deltagande ut till 2127 skolungdomar, vilket var ett totalurval på kohorten i aktuella städer. För deltagande efterfrågades föräldrars godkännande samt ungdomens egna godkännande att vilja delta. Samma förfrågan har skickats i samband med insamling av data i andra och tredje vågen. Data till aktuell studie kommer från LoRDIA:s tredje våg vilken omfattar ungdomar i årskurs 8 och 9. Till skillnad från det övergripande forskningsprojektet har denna delstudie, i och med att enbart en våg av data analyseras, en tvärsnittsdesign. Då aktuell studie fokuserar på fenomen som berör ungdomars aktuella situation och beteende, alltså har den inget retrospektivt- eller prospektivt perspektiv, och de samband som

förekommer är tvärsnittsdesignen i sin relativa enkelhet att föredra (Bryman, 2011; Eljertsson, 2012).

Populationen (N) i tredje vågen består av 1324 ungdomar vilket är ett bortfall på 803 (38%) från den ursprungliga studiepopulationen. Bortfallet beror på avsaknad av samtycke från ungdom eller föräldrar samt frånvaro från skolan vid tillfället för undersökningen. Undersökningsgruppen speglar ursprungspopulationen i bakomliggande variabler som kön och ålder samt i skolresultat och närvaro enligt utdrag från skolregistret. Vid studier och datainsamlingar som pågår under längre tid är ett större bortfall att räkna med om jämförelse görs med mindre, ur ett tidsperspektiv, omfattande datainsamlingar (Bryman, 2011). I aktuellt studie ses detta som externt bortfall. Ytterligare bortfall har förekommit i och med att respondenter undgått besvara specifika frågor i enkäten. Detta ger ett varierat internt bortfall beroende på vilka variabler som undersöks. Det interna bortfallet är genomgående marginellt i förhållande till urvalets storlek. Studerad population består av 662 tjejer, 50.5 procent, och 648 killar, 49.5 procent. 14 personer har valt att inte svara på frågan eller kategoriserat sig som någon annan könskategori än kille/tjej. Åldern på populationen hade ett medelvärde (M) på 14.32 med standardavvikelse (SD) .64. Spridning presenteras i Tabell 1.

Tabell 1
Urvalets spridning baserat på ålder

Ålder	N	Procent	Kumulativ procent
13	109	8.5	8.5
14	658	51.4	60.0
15	501	39.2	99.1
16	10	0.8	99.9
17	1	0.1	100
Total	1279	100	

3.2 Etiska överväganden

Etikprövningen för LoRDIA's våg 3 har godkänts av Etiknämnden i Göteborg (No. 362-13; 2015-09-02). Etiska övervägande som gjorts vid genomförandet av den aktuella studien har främst kommit att handla om LoRDIA's tillvägagångssätt vid datainsamlingen. I och med användandet av befintlig data i aktuell studie har det varit viktigt att materialet insamlats utifrån rimliga etiska riktlinjer. Detta har varit extra relevant då det handlat om data insamlad från barn. Vid granskning av enkätfrågorna har vi sett att vissa har varit av känslig karaktär. I samband med dessa frågor har dock rekommendationer och hänvisningar givits till var ungdomen kan vända sig om frågorna fått honom eller henne att må dåligt. ”LoRDIA genomförs i enlighet med Etikprövningslagen samt Vetenskapsrådets rekommendationer för samhällsvetenskaplig forskning.” (LoRDIA, 2016, s. 6).

För ungdomarnas deltagande krävdes enbart ett passivt medgivande från föräldrarna. Detta kan anses etiskt problematiskt då deltagande kan förekomma mot föräldrars vilja för att de kan av olika skäl undgått att ett aktivt avståndstagande krävs. En omfattande studie som den LoRDIA gör hade varit svår att genomföra om alla föräldrar aktivt var tvungna att godkänna sin ungdoms medverkande. Det passiva medgivandet godkändes av den regionala etikprövningsnämnden i Göteborg under förutsättning att alla föräldrar oavsett språk kunde förstå materialet som skickades hem inför enkätundersökningen i skolan. Informationsbrevet har därför översatts till 32 olika språk och adresserades direkt till föräldrarna. För att nå ut till skolor på ett effektivt sätt används rektorer som gatekeepers. Rektorerna har tillhandahållit information som de senare vidarefört till lärare. Även detta har varit nödvändigt i och med populationens storlek. Däremot har viss problematik uppstått då lärare inte fått tillräckligt information från rektorer och då inte kunnat ge fullständig information till undersökningens respondenter.

Alla respondenter har tillförsäkrats anonymitet i den skriftliga avrapporteringen samt att enbart de som forskar får ta del av materialet. Det vill säga varken elever, föräldrar eller lärare får se resultatet av enkätfrågorna. Som studenter som hanterar det känsliga materialet så upplever vi att det hade varit att föredra ett sekretessavtal när vi fick tillgång till LoRDIA. Trots att svar av oss inte kunnat kopplas till individer hade detta varit av symboliskt värde och en extra säkerhet för att LoRDIA's krav på konfidentialitet vidhålls. Materialet har under aktuell studie behandlats med försiktighet.

3.3 Mätinstrument

I följande avsnitt presenteras de variabler som använts vid analysen.

3.3.1 Eget alkoholbruk

Denna skala mäter ungdomarnas egna alkoholbruk utifrån det antal gånger alkohol har förtärts och det antal gånger berusning uppnåtts. Variabeln består av indikatorerna ”Har du druckit alkohol, mer än någon enstaka smutt/klunk det senaste året?” och ”Har du druckit dig berusad(full) det senaste året?” med svarsalternativ i en ordinalskala som stiger från svarsalternativet ”Nej” upp till ”Varje vecka”. Indikatorerna är hämtade ur enkätens mätskala med namnet ”Om tobak, alkohol, droger m.m.”. Skalan mäter ungdomarnas substansbruk och är baserad på CANs, det svenska förbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, årliga undersökning på niondeklassare. Mätinstrumentets interna reliabilitet har bedömts efter ett Cronbach’s alpha test som god, $\alpha = .81$ (Brace, Kemp & Snelgar, 2016).

3.3.2 Vänners alkoholbruk

Variabeln ”Vänners alkoholbruk” består enbart av indikatorn ”Hur många av dina vänner (inom och utom skolan) dricker alkohol?”. Svarsalternativen är en fyrgradig ordinalskala som går från ”ingen” till ”de flesta” samt ett alternativ ”vet ej”.

3.3.3 Föräldrars förhållningssätt

Variabeln ”Föräldrars förhållningssätt” består av indikatorerna ”För mina föräldrar är det ok att jag dricker alkohol”, ”För mina föräldrar är det ok att jag dricker mig berusad” och ”Har du under senaste året blivit bjuden på alkohol av dina föräldrar?”. De två första indikatorerna kommer från LoRDIAs mätskala på föräldrars attityder, ifråga om tillåtande eller restriktiva, till ungdomens alkoholbruk, cannabisbruk, tobaksbruk samt ungdomen sex- och kärleksliv. Frågorna rörande alkohol har plockats ut ur skalan och de fyra svarsalternativen är på en ordinalskala från ”NEJ! Stämmer inte alls” till ”JA! Stämmer mycket bra”. Den tredje indikatorn är tagen från samma mätskala som indikatorerna i variabeln ”Eget bruk” är hämtade från och har svarsalternativen uppdelade på en ordinalskala som går från ”Nej” till ”Varje vecka”. Den tredje indikatorn skiljer sig från de två första då den snarare mäter ett beteende än attityd. Anledning till att denna inkluderas i variabeln är att bredda mätning av attityd till mätning av förhållningssätt (Eljertsson,

2012). Variabelns interna reliabilitet har efter ett Cronbach's alpha test bedömts som acceptabel, $\alpha = .71$ (Brace et al., 2016; Bryman, 2011).

3.4 Dataanalys

För att möjliggöra tänkta dataanalyser kodades indikatorernas ordinalskalor om till intervallskalor. Svartalernativet "vet ej" på indikatorn i *Vänners bruk* togs bort. Indexering gjordes sedan till de variabler som innefattar fler än en indikator. Intern reliabilitet och interbedömmar reliabilitet i variablerna *Eget bruk* och *Föräldrars förhållningssätt* kontrollerades med faktoranalys och Cronbach's Alpha där gränsen för godkänd reliabilitet drogs vid $\alpha > .7$ utifrån Brace et al. (2016). Efter säkerställandet av mätinstrumentens interna konsistens togs svarsfrekvenser fram på samtliga variabler för granskning av medelvärden (M) och standardavvikelser (SD). För att testa samband mellan variablerna och om dessa är signifikanta gjordes Pearson's korrelationsanalys där gränser för styrkan i sambandet drogs vid $r < .3 = \text{svag}$, $.3 < r < .6 = \text{medel}$, $r > .6 = \text{stark}$ (Brace et al., 2016).

I syfte att undersöka om skillnad råder i medelvärde och samband mellan variablerna beroende på kön gjordes ett t-test. Samma analys gjordes för att se om skillnad råder beroende på ålderskategorierna tidig tonår och senare tonår. Åldersgrupperna i två grupperingar, ≤ 14 år, tidig tonår, och ≥ 15 år, senare tonår. Gränsen för grupperingen baserades på tidigare forsknings antydningar på övergång från tidig tonår till senare tonår (se avsnitt 2.2.1). Resultaten för gruppernas medelvärden (M) och standardavvikelse (SD) i de olika variablerna stratifierades efter att t-test visat på signifikanta skillnader. Beroende på t-testets resultat gjordes Pearson's korrelationsanalys på vardera grupp för sig för att granska samband utifrån de stratifierade resultaten.

För att besvara forskningsfrågorna rörande föräldrars restriktiva förhållningssätts betydelse i relation till ungdomens vänners alkoholbruk och tvärtom skapades en variabel i syfte att gruppera urvalet. Grupperingen utgick från olika sammansättningar av tillåtande/restriktivt förhållningssätt hos föräldrarna och antal alkoholbrukande vänner. Variablerna "Föräldrars förhållningssätt" och "Vänners alkoholbruk" dikotomiserades utifrån deras medelvärden, vilket innebär att bedömningen av tillåtande/restriktivt förhållningssätt och inga eller få/fler alkoholbrukande vänner är relativt till resten av urvalet. Dikotomiseringen gjordes från medelvärden för restriktiva föräldrar, $M = 1 \leq 1.20$ "Föräldrars förhållningssätt", och tillåtande föräldrar, $M = 1.20 \leq 4$ "Föräldrars förhållningssätt".

samt värden för inga eller få alkoholbrukande vänner, $M = 1 \leq 1.82$ "*Vänners alkoholbruk*", och för fler alkoholbrukande vänner, $M = 1.82 < 4$ "*Vänners alkoholbruk*".

Restriktiva föräldrar gavs värdet 0 och tillåtande föräldrar gavs värdet 1 i dikotomiseringen av variabeln "*Föräldrars förhållningsätt*". Inga eller få alkoholbrukande vänner gavs värdet 1 och fler alkoholbrukande vänner gavs värdet 3 i dikotomiseringen av variabeln "*Vänners alkoholbruk*". De dikotomiserade variablerna subtraherades till en ny kategorivariabel vilket gav följande kategorier.

- 1 = Restriktiva föräldrar och inga eller få alkoholbrukande vänner
- 2 = Tillåtande föräldrar och inga eller få alkoholbrukande vänner
- 3 = Restriktiva föräldrar och fler alkoholbrukande vänner
- 4 = Tillåtande föräldrar och fler alkoholbrukande vänner

Efter skapandet av en ny kategorivariabel med de fyra ovanstående kategorierna gjordes Welch's ANOVA-test i SPSS i syftet att konstatera eventuella signifikanta skillnader mellan grupperna avseende ungdomens eget bruk. Utifrån resultat från Welch's ANOVA-test gjordes Dunnet's T3 post-hoc test för att undersöka hur eventuella skillnader förelåg mellan var och en av grupperna.

3.5 Metoddiskussion

I följande avsnitt diskuteras studiens genomförande utifrån begreppen validitet och reliabilitet samt redovisas reflektion kring valda test vid dataanalys.

3.5.1 Reliabilitet och validitet

Reliabilitet handlar om hur precis undersökningen är i den gjorda studien samt om den är replikerbar för framtida forskare. Reliabilitet består av tre faktorer, dessa är: stabilitet, intern reliabilitet och interbedömarreliabilitet. Stabilitet innebär att frågan om ett mått är stabilt över tiden vilket kan försäkras genom ett test-retest (Bryman, 2011). Detta är inget som gjorts på grund av studiens begränsade tidsomfattning. Genom att försäkra replikerbarheten kan framtida forskare kontrollera aktuell studies stabilitet. Replikerbarheten har även ett värde då det tillåter framtida forskare att använda aktuell studies design. Intern reliabilitet avser frågan huruvida de indikatorer som utgör en skala eller ett index är konsekventa det vill säga om de svarar för samma överliggande faktor. I aktuell studie handlar detta om "*Föräldrars förhållningsätt*" och "*Vänners alkoholbruk*". Intern

reliabilitet kontrolleras med analysmetoder som Faktoranalys och Cronbach's alpha. Interbedömarreliabilitet är närliggande intern reliabilitet och kan även det kontrolleras genom konstaterande av α -värde. Detta täcker emellertid även frågor rörande subjektiva bedömningar och hur dessa stämmer överens mellan individer alternativt hur dessa argumenteras för. I aktuell studie rör detta främst användandet av begreppet ”förhållningssätt”. Begreppet är komplext då det innefattar både attityder och beteenden.

Validitet är ett annat ord för giltighet. Aspekterna av validitet gällande aktuell studie är: mättningsvaliditet, intern validitet, extern validitet och ekologisk validitet. Förstnämnda lägger fokus vid huruvida använda mått mäter det de påstås mäta. Intern validitet avser slutsatser och antaganden kring orsakssamband mellan variabler. Aktuell studie avser inte visa på kausalitet mellan variablerna. Däremot hanteras ”Eget bruk” återkommande som beroende variabel vid analyser. Extern validitet handlar om frågan huruvida resultaten av en studie kan generaliseras bortom det specifika stickprovet. Ekologisk validitet handlar om frågan om forskningen är tillämplig på ”verkligheten” utifrån den onaturliga situation som skapas i datainsamlingens studiedesign vilket i detta fall rör sig om besvarandet av enkäter.

3.5.2 Enkätbaserad tvärsnittsstudie

Aktuell studie avser lyfta fram övergripande relationsbundna beteendemönster med målet att kunna dra generaliserbara slutsatser. Den kvantitativa karaktär datan får vid enkätundersökningar bedöms gå i linje med aktuell studies syfte. Användandet av enkäter tillåter ett betydligt större stickprov än till exempel strukturerade intervjuer vilket innebär en ökad generaliserbarhet av datan. Enkäter tillåter även respondenten att besvara frågor utan att bli påverkad av en så kallad ”intervjuareffekt”. En låg intervjuareffekt kan vara extra relevant vid denna enkät då många frågor berör känsliga ämnen och respondenterna är minderåriga. Viss inverkan på datans ekologiska reliabilitet beaktas då det inte är en naturlig situation för respondenterna att besvara enkäter och diskrepans kan råda mellan det respondenten återger vid undersökningstillfället och det respondenten upplever i övrigt. Enkäter begränsar även möjligheten till frågor från respondenten samt följdfrågor till respondenten vilket kan vara av betydelse för datans validitet och interna reliabilitet då risk för feltolkningar förekommer. Enkäten som använts för datainsamlingen är omfattande och tar cirka 1.5 till 2 timmar, inklusive paus, att besvara. Detta medför risk att respondenterna inte orkar svara ordentligt och kan vara av negativ betydelse för enkätens

interna reliabilitet. Som tidigare presenterat har dock datans interna reliabilitet säkerställts med hjälp av dataanalyser (Bryman, 2011).

4 Resultat

I följande avsnitt presenteras analyser som besvarar studiens frågeställningar. Först redovisas frekvensanalyser, korrelationsanalyser och hypotesprövningar med t-test, vilka avser att besvara frågeställning ett och två. Sedan redovisas variansanalys med post-hoc test vilka avser att besvara frågeställning tre och fyra.

Medelvärdena visar att de flesta av respondenterna sällan eller aldrig druckit/dricker alkohol. Bland intervjupersonerna i denna grupp ter sig även få ha vänner som brukar alkohol. Medelvärdet för variabeln *Föräldrars förhållningssätt* indikerar även att föräldrar överlag är restriktiva inför sina ungdomars relation till alkohol. Se Tabell 2.

Tabell 2
Svarsfrekvens inom använda variabler

Variabel	N	Medelvärde	Standardavvikelse	Min	Max
Eget alkoholbruk	1317	1.40	.84	1	4
Vänners alkoholbruk	1200	1.82	.97	1	4
Föräldrars förhållningssätt	1324	1.20	.41	1	4

För att undersöka sambandet mellan *Eget alkoholbruk*, *Vänners alkoholbruk* och *Föräldrars förhållningssätt* gjordes Pearsons korrelationsanalys. Resultaten visar på en signifikant positiv korrelation mellan samtliga variabler. $r = .3 < .6$ innebär en medelstark korrelation. *Eget alkoholbruk* och *Vänners alkoholbruk* tangerar ha en stark korrelation. Se tabell 3.

Tabell 3
Korrelation mellan aktuella variabler

Variabel	1	2.
1. Eget alkoholbruk		
2. Vänners alkoholbruk	.554**	
3. Föräldrars förhållningssätt	.487**	.324**

Not. ** $p < .001$.

För att testa om skillnader råder beroende på kön gjordes t-test av medelvärdes skillnader i de tre variablerna vilket visade att ingen signifikant skillnad råder mellan killar och tjejer i *Eget alkoholbruk* ($t = 0.49$, $df = 1302.00$, $p = .62$), *Vänners alkoholbruk* ($t = 1.62$, $df = 1186.00$, $p = .11$), och *Föräldrars förhållningssätt* ($t = 1.05$, $df = 1237.56$, $p = .29$). Samma analys gjordes för att testa skillnader mellan ålderskategorierna tidig tonår, ålder ≤ 14 , och senare tonår, ålder ≥ 15 , vilket visade att signifikant skillnad råder mellan åldersgrupperna i *Eget alkoholbruk* ($t = -5.68$, $df = 853.94$, $p = .000$), *Vänners alkoholbruk* ($t = -9.11$, $df = 885.95$, $p = .000$), och *Föräldrars förhållningssätt* ($t = -4.72$, $df = 846.64$, $p = .000$).

Resultaten visar att ungdomar i senare tonår dricker mer då medelvärdet på *Eget alkoholbruk* är högre (M differens, ålder ≥ 15 - ålder ≤ 14 , = .29). Resultaten visar även att ungdomar i senare tonår har ett större antal alkoholbrukande vänner vilket visas i medelvärdet på variabeln *Vänners alkoholbruk* (M differens, ålder ≥ 15 - ålder ≤ 14 , = .53). Medelvärdet på variabeln *Föräldrars förhållningssätt* skiljer sig minst (M differens, ålder ≥ 15 - ålder ≤ 14 , = .15) men siffrorna antyder på att föräldrar tenderar vara något mer tillåtande till deras ungdomars alkoholbruk i senare tonår. Se tabell 4.

Tabell 4
Svarsfrekvens inom använda variabler uppdelat mellan kategorierna tidig tonår, ålder ≤ 14 , och senare tonår, ålder ≥ 15 .

Variabel	Tidig tonår, ≤ 14		Senare tonår, ≥ 15	
	N	M (SD)	N	M (SD)
Eget alkoholbruk	761	1.28 (.71)	511	1.57 (.99)
Vänners alkoholbruk	692	1.61 (.87)	492	2.14 (1.03)
Föräldrars förhållningssätt	767	1.15 (.34)	512	1.27 (.48)

För att undersöka om skillnader i samband mellan aktuella variabler råder mellan åldersgrupperna stratifierades resultat från Pearson's korrelationsanalys. Sambanden bedöms ha medelstyrka förutom sambandet mellan föräldrars förhållningssätt och vänners alkoholbruk för ungdomar i senare tonåren vilket har $r < .3$ och anses därför vara svagt. Resultaten visar att ungdomar i tidiga tonåren har starkare samband mellan sitt egna alkoholbruk och sina vänners alkoholbruk än vad ungdomar i senare tonåren har. Även sambandet mellan ungdomars eget alkoholbruk och deras föräldrars förhållningssätt är något starkare än för ungdomar i senare tonåren, dock är denna differens marginell. Korrelationer presenteras i tabell 5.

Tabell 5

Korrelation mellan aktuella variabler inom kategorierna tidig tonår, ålder ≤ 14 , och senare tonår, ålder ≥ 15 .

Tidig tonår, ålder ≤ 14		
Variabel	1.	2.
1. Eget alkoholbruk		
2. Vänners alkoholbruk	.580**	
3. Föräldrars förhållningssätt	.488**	.367**
Senare tonår, ålder ≥ 15		
Variabel	1.	2.
1. Eget alkoholbruk		
2. Vänners alkoholbruk	.486**	
3. Föräldrars förhållningssätt	.471**	.238**

Not. ** $p < .001$

Ett Welch's envägs ANOVA-test gjordes i syfte att konstatera/dementera skillnader i variabeln Eget alkoholbruk mellan kategorier baserade på relativt höga eller relativt låga värden i variablerna *Föräldrars förhållningssätt* och *Vänners alkoholbruk*. Resultatet visade en signifikant skillnad i eget alkoholbruk mellan grupperna: $F(3,321.401) = 91.247$, $p < .001$. Utifrån detta stratifierades medelvärdet på *Eget alkoholbruk* i de olika kategorierna och Dunnet's T3 post-hoc test gjordes för att visa signifikans i skillnader på *Eget alkoholbruk* mellan varje kategori. Signifikanta skillnader råder mellan alla kategorier. Resultaten visar att alkoholförespråkande influenser från föräldrar, i form av tillåtande förhållningssätt, och vänner, i form av bruk, båda ökar sannolikheten att ungdomen själv brukar alkohol. Minst skillnad i medelvärdet är mellan grupperna *Restriktiva föräldrar och inga eller få alkoholbrukande vänner* och *Tillåtande föräldrar och inga eller få alkoholbrukande vänner*. Den största skillnaden återfinns mellan grupperna *Restriktiva föräldrar och inga eller få alkoholbrukande vänner* och

Tillåtande föräldrar och fler alkoholbrukande vänner. Skillnaden i medelvärdet mellan grupperna *Restriktiva föräldrar och flera alkoholbrukande vänner* och *Tillåtande föräldrar och fler alkoholbrukande vänner* är betydligt större än skillnaden mellan grupperna *Tillåtande föräldrar och inga eller få alkoholbrukande vänner* och *Restriktiva föräldrar och flera alkoholbrukande vänner*. Detta antyder att ungdomar som har få eller inga vänner som dricker alkohol påverkas mindre av sina föräldrars tillåtande förhållningssätt än om de haft fler vänner som dricker alkohol. Den stora skillnad som råder mellan gruppen med *Tillåtande föräldrar och fler alkoholbrukande vänner* och övriga grupper antyder att alkoholförespråkande influenser från båda håll är starkare än om de ses var för sig. Skillnaden mellan grupperna *Tillåtande föräldrar och fler alkoholbrukande vänner* och *Restriktiva föräldrar och flera alkoholbrukande vänner* antyder att föräldrars förhållningssätt är betydande i fall där ungdomens vänner brukar alkohol. Resultat presenteras i Tabell 6.

Tabell 6
Interna signifikanta skillnader mellan kategorierna

Kategori (I)	M (SD)	Kategori (J)	M differens (I-J)	Sig.
1. Restriktiva föräldrar och inga eller få alkoholbrukande vänner	1.05 (.26)	2.	-.198*	.003
		3.	-.448**	.000
		4.	-1.059**	.000
2. Tillåtande föräldrar och inga eller få alkoholbrukande vänner	1.24 (.54)	1.	.198*	.003
		3.	-.250*	.004
		4.	-.861**	.000
3. Restriktiva föräldrar och flera alkoholbrukande vänner	1.49 (.91)	1.	.448**	.000
		2.	.250*	.004
		4.	-.611**	.000
4. Tillåtande föräldrar och flera alkoholbrukande vänner	2.10 (.16)	1.	1.059**	.000
		2.	.861**	.000
		3.	.611**	.000

Not. * $p < .005$, ** $p < .001$

5 Diskussion

Syftet med studien har varit att undersöka samband mellan ungdomars eget alkoholbruk, föräldrars förhållningssätt till ungdomens alkoholbruk och ungdomars vänners alkoholbruk samt hur det skiljer sig utifrån ålder och kön. Utgångspunkten har legat i frågeställningar rörande nämnda samband och hur de olika influenserna påverkar det egna alkoholbruket när de kombineras på olika sätt. Resultaten från dataanalyserna har, som väntat, visat att positivt samband råder mellan ungdomars eget alkoholbruk, föräldrars förhållningssätt till detta samt ungdomars vänners alkoholbruk. Resultaten har även visat att de olika influenserna har varierande starkt inflytande på ungdomars egna alkoholbruk beroende på hur den andra gruppens influenser ser ut. Detta är studiens huvudfynd.

De positiva sambanden mellan ungdomars eget bruk och deras vänners bruk går i linje med tidigare forsknings resultat (Song et al., 2012; Trucco et al., 2011). Detta kan enkelt förklaras utifrån Banduras (1971) *Sociala inlärningsteori* där ungdomen i detta fall ser sina vänner som rollmodeller och tar efter deras beteende i syfte att socialiseras in i vänskapsgruppen. Även om gruppens normer skiljer sig från samhällsnormen, vilket i detta fall främst visar sig i svensk lagstiftning gällande minderårigt alkoholbruk, blir gruppens normer överordnade samhällets normer. Detta visar även Song et al. (2012) i sin studie då den pekar på att intern förstärkning överträffar rädslan för bestraffning. Vidare kan begreppet gruppsytryck lyftas i detta sammanhang. Kopplat till socialiseringsprocessen och *Sociala inlärningsteorin* kan gruppsytryck ses som en önskan att socialiseras in i vänskapskretsen, vilket kan leda till konflikt med värderingar och förhållningssätt som individen fått med sig från andra system, till exempel från familjen. Ungdomens agerande utifrån det upplevda gruppsytrycket kan kopplas till *Sociala relationsteorin* eftersom detta är en uppvisning av hur individer processar och värderar omgivningens inflytande genom egna normer och värderingar utvecklade i andra sammanhang eller system. Jansen et al. (2014) målar upp en bild av två olika tillvägagångssätt där det ena innebär att följa vänskapsgruppens norm och det andra är att motstå denna till fördel för den egna självkänslan. Följande tolkning kan göras: Individerna som upplevt starkt självförtroende i att motstå gruppsytryck upplever en inre förstärkning utifrån de normer de fått med sig hemifrån medan den andra gruppen som faller för gruppsytryck baserar sina val på yttre förstärkning där vännernas affirmation utgör det primära.

Även föräldrar drabbas av sina ungdomars gruppsytryck vilket visas i Gilligan och Kypris (2012) studie. I studien beskriver föräldrar sig ha anpassat sitt förhållningssätt till sina ungdomars alkoholbruk utifrån de normer som råder i ungdomarnas vänskapskrets. Detta kan vara en förklaring till det positiva sambandet mellan en ungdoms föräldrars förhållningssätt och ungdomens vänners alkoholbruk. En annan förklaring till nämnda samband kan vara att ungdomen söker sig till vänner med liknande normer med sig hemifrån. De positiva sambanden mellan vänners alkoholbruk och ungdomens egna alkoholbruk samt mellan vänners alkoholbruk och föräldrars förhållningssätt sätter de tre parterna; ungdomen, vännerna och föräldrarna, i ett system där reciprocitet råder mellan samtliga, även om föräldrarna inte nödvändigtvis träffat sina ungdomars vänner. Systemet består av två subsystem med grupperingarna ungdom och föräldrar samt ungdom och dennes vänner.

Sambandet mellan en ungdoms föräldrars förhållningssätt och dennes egna alkoholbruk går även det i linje med tidigare forskning (Chan et al., 2013; Koutakis, 2011; Wood et al, 2004). Resultatet visar på att föräldrar påverkar sina ungdomars alkoholbruk och bekräftar föräldrar som rollmodeller för ungdomar upp i högstadieåldern. Tidigare forskning visar att ungdomar i hög grad är bundna till sina föräldrar upp till 15 års ålder. Därefter står vännerna för det starkaste inflytandet (Cristiansen et al., 1989; Koutakis, 2011; Kristjansson et al., 2010). Utifrån detta gjordes t-test för att testa nämnda hypotes vilket visade på signifikanta skillnader i samtliga medelvärden. Resultaten visade dock inte något starkare samband mellan vänners bruk och eget alkoholbruk för gruppen i senare tonåren. Däremot hade den yngre gruppen starkare samband mellan eget bruk och vänners bruk samt ett marginellt starkare samband mellan eget bruk och föräldrars förhållningssätt. En förklaring till de oväntade resultaten kan göras att ungdomar i senare tonår rör sig i flera olika vänskapskretsar jämfört med ungdomar i tidiga tonåren. Tonåringar i senare tonåren kan även antas vara mer självständiga och reflekterande kring de alkoholrelaterade influenser som de möts av och därmed mer utvecklade i sitt aktörskap. Det bör dock påpekas att gränsen mellan tidig och senare tonår i den tidigare forskningen vagt pekas ut medans det i aktuell studies stratifiering tydligt dragits en skarp gräns vid den dagen ungdomen fyller 15 år. Mer påtagligt resultat hade kunnat visas vid granskning av ungdomar i högstadiet jämfört med ungdomar i gymnasiet då övergång från grundskola till gymnasiet kan antas prägla en ungdoms känsla av att luckra upp bindningarna till föräldrarna mer än att enbart fylla år. CANs undersökning (Eljertsson, 2016) visar en skillnad på 8 procent gällande antal alkoholbrukande ungdomar mellan flickor och pojkar.

Siffrorna visade att antalet alkoholbrukande ungdomar var fler bland flickor, utifrån vilket t-test gjordes. Analyserna visade inte på någon skillnad mellan pojkar och flickor gällande influenser från föräldrar och vänner samt ungdomens egna alkoholbruk. De skilda resultaten kan bero på att CAN utgår från frågan om ungdomen konsumerat alkohol de senaste 12 månaderna medan aktuell studies variabel även inkluderar frågan om ungdomen under de senaste 12 månaderna druckit sig berusad. CAN's siffror visar att färre pojkar konsumerar alkohol men de som konsumerar alkohol dricker större mängd vilket gör att gruppen pojkar och flickor närmast sig varandra i denna undersökning.

Analyserna rörande hur olika influenser påverkar ungdomens eget alkoholbruk i relation till varandra visar att dessa skiljer sig, oavsett om influenser varierar från föräldrars eller vänners håll. Det bör understrykas att de uttagna kategorierna för variansanalysen är baserade på relativa värden vilket innebär att begreppen ”tillåtande föräldrar” och ”fler alkoholbrukande vänner” har en betydligt vidare innebörd än begreppen ”restriktiva föräldrar” och ”inga eller få alkoholbrukande vänner” i och med de låga medelvärden som rådde inom de olika variablerna. De mer tillåtande kategorierna kan med andra ord innefatta ungdomar med en påtaglig alkoholanknuten social problematik i sitt nätverk men även ungdomar som under relativt oskyldiga omständigheter kommit i kontakt med alkohol. Då aktuell studie undersöker alkoholbruk bland ungdomar i sig och inte dess olika risknivåer ger resultatet betydande siffror.

Siffrorna visar att vänskapskretsens alkoholbruk grundlägger vilken betydelse föräldrars förhållningssätt har. Om ungdomen inte har vänner som brukar alkohol spelar föräldrarnas förhållningssätt mindre roll, en signifikant men marginell roll. När ungdomar har vänner som dricker alkohol blir föräldrarnas förhållningssätt av större vikt eftersom skillnaden i ungdomens egna alkoholbruk blir betydligt mer påtagligt. Influensernas verkan på en ungdoms alkoholbeteende ter sig utifrån resultaten ha starkare effekt om de går i linje med varandra, både dämpande och förespråkande. Vid granskning av medelvärden på ungdomars eget alkoholbruk i grupper med tillåtande föräldrar och inga eller få alkoholbrukande vänner samt grupper med restriktiva föräldrar och flera alkoholbrukande vänner kan konstateras att det egna alkoholbruket är av betydelse vid socialiseringsprocessen bland vänner. Detsamma gäller inte i relationen till föräldrarna.

I termer av system och subsystem kopplat till *Sociala relationsteorin* (Kuczynski & De Mol, 2015) kan fokus läggas vid de olika relationella processernas grundläggande betydelse och vilken kontext det ena subsystemet skapar för individen när denna interagerar med det andra subsystemet. Då föräldrar står för den primära socialiseringen integreras grundläggande värderingar utifrån de influenser ungdomen tar in från dem (Almér, 2006). Dessa kan ses, utifrån aktuell studies resultat, omprövas eller bekräftas av ungdomen när denna kommer i kontakt med och påbörjar processen att socialiseras in i nya system, till exempel vänskapsgrupper. Christiansen et al. (1989) visar att ungdomars förväntningar och tankar om alkohol i tidigare del av tonåren förverkligas i senare delar av tonåren. Tolkningen kan göras att förväntningarna skapas i subsystemet ungdom-föräldrar, där föräldrars förhållningssätt är en betydande faktor. I en svensk kontext tillhandahåller föräldrar vanligtvis inte en miljö för ungdomar att på eget bevåg konsumera alkohol. Detta utifrån lagar och samhällsnormer. Då föräldrar har ett tillåtande förhållningssätt är det först i subsystemet ungdom och dennes vänner som förväntningarna ges möjlighet att förverkligas ifall dessa är alkoholförespråkande. I fall där de olika subsystemen kommer i konflikt med varandra belyses ungdomens aktörskap då denna processar de olika influenserna och agerar utifrån dessa på ett för individen gynnande sätt.

5.1 Reliabilitet och validitet i mätinstrumenten

Variabeln *Eget alkoholbruk* består enbart av två indikatorer vilket kan tala för svag validitet eftersom att individuella tolkningar kan förekomma av enstaka frågor. Den goda interna reliabiliteten pekar dock på en överliggande logisk följdriktighet. Detta i förhållande till frågornas och svarsalternativens konkreta formulering tyder på acceptabel validitet (Bryman, 2011).

Samma problem återfinns i variabeln *Vänners alkoholbruk* vilken består av enbart en indikator. Denna fråga bedöms dock också vara tillräckligt konkret för att begränsa eventuellt tolkningsutrymme. Tolkningsutrymme som kan återfinnas ses i svarsalternativen ”Någon enstaka”, ”En del” och ”De flesta” vilket är subjektiva formuleringar. Mätningen baseras på ungdomens uppfattning av sina vänners beteende, i och med att en objektiv kartläggning av en utomstående inte gjorts. Detta ger den subjektiva beskrivningen ett värde då förbestämda procent av antal alkoholbrukande vänner inte är av intresse. Fokus ligger istället på ungdomens sätt att beskriva sina vänners alkoholbruk. Vid mätning av enklare begrepp, som i detta fall är vänners handlingar att dricka alkohol, kan en rak fråga

vara att föredra då variabelns reliabilitet blir mycket stark (Bryman, 2011). Det hade kunnat vara av värde att ha en indikator på hur många vänner som dricker sig berusade eftersom det hade gjort variabeln mer av en spegling av variabeln ”Eget bruk”. Detta fanns dock inte att tillgå (Eljertsson, 2012).

Utformning av variabeln *Föräldrars förhållningssätt* baserades på tidigare forsknings uppdelning av föräldrars attityder och föräldrars beteenden. I tidigare forskning har vissa uppvisade alkoholrelaterade beteenden tydligare kunnat knytas an till relationen mellan föräldrarna och ungdomen än andra (se avsnitt 2.2.2). Beteendet som mäts i variabeln är knutet till alkohol samt hanteringen av detta direkt förankrat i relationen till barnet. Om föräldrar uttalat en nolltolerans mot att deras barn dricker alkohol bör detta ses som en restriktiv attityd. Om nolltoleransen däremot sviktar och föräldrarna, exempelvis, bjuder sina barn på ett glas vin indikeras något mer tillåtande förhållningssätt vilket inte mäts av enbart attitydfrågorna. Då föräldrars förhållningssätt är ett något mer svävande begrepp än tidigare variabler har validiteten i variabeln prioriterats genom att mätinstrumentet breddats till tre indikatorer. Raderas indikatorn rörande beteendet höjs variabelns α med ,002 men variabeln mäter då enbart attityder och validiteten minskar markant. Differensen i α bedömdes vara tillräckligt marginell för samtliga indikatorer i variabeln *Föräldrars förhållningssätt* utifrån Brace et al. (2016).

5.2 Generaliserbarhet och icke granskade faktorer av betydelse

Resultat av vår studie ger exempel på hur ungdomar påverkas av vänner och föräldrar i sitt alkoholbruk. Urvalet i studien är omfattande och kan anses vara representativt för ungdomar i årskurs 8 till 9 i de granskade kommunerna, Värnamo, Gnosjö, Vårgårda och Härryda samt liknande kommuner i fråga om storlek och fördelning. Resultatet syftar även till att kunna ge en generaliserbar antydning till hur alkoholrelaterade socialiseringsprocesser går till idag i Sverige. Bakomliggande faktorer som social status och etnisk bakgrund har inte beaktats i analysen vilket kan göra resultatet missvisande om detta appliceras på kommuner eller skolor där befolkningen skiljer sig ekonomiskt och kulturellt från genomsnittet. Anledning till att dessa faktorer inte beaktats är att syftet med studien varit att belysa de allmängiltiga beteendemönster gällande alkoholbruk för ungdomar runt övergångsåldern mellan tidig och senare tonår. Förhoppningen är att resultatet, tillsammans med tidigare och kommande studier som fördjupar sig i eventuella skillnader

beroende på nämnda bakomliggande faktorer, ska kunna appliceras på högstadieungdomar i Sverige generellt oavsett social status och bakgrund.

Faktorer som hade kunnat ge ytterligare svar på hur sambanden ser ut hade kunnat vara genom vilka medier ungdomar kommunicerar och umgås samt hur detta korrelerar med alkoholbruk. Detta hade kunnat djupare knyta an till dagens nedåtgående trend i ungdomars alkoholbruk. Vidare hade resultaten kunnat nyanseras mer om omständigheter kring ungdomarnas alkoholbruk tagits med i analysen. Till exempel hade det varit intressant att närmare studera i vilka miljöer och vid vilka tillfällen ungdomar konsumerar alkohol och om detta har samband med de granskade influenserna. Rubin et al. (2006) har genom sin studie visat att ungdomar håller kontakten med sina vänner genom flera olika medier kontinuerligt. Ungdomar kommunicerar mycket genom sociala medier. Detta är något som Rubin et al. (2006) menar har påverkan på influenser till ungdomars beteende. Denna aspekt av hur influenser når ungdomar hade kunnat vara av värde för den aktuella studien. Minnow och LaMay (1995) visar genom sin studie att majoriteten av amerikanska 18-åringar har spenderat 15000 timmar framför tv, vilket är 4000 timmar mer än de vid denna tidpunkt har spenderat i skolan samt avsevärt mer än de pratat med sina lärare, föräldrar eller vänner. Utifrån ovanstående studier byggs en helhetsbild upp av influenser som ungdomar får från media, såväl utifrån TV, internet och reklam som genom de medier ungdomar använder för att kommunicera med varandra. Eftersom studien av Minnow och LaMay gjordes år 1995 vet vi inte exakt hur mycket vi använder oss av den mängd olika medier som finns idag. Med beaktande av det sätt medier genomsyrar samhället allt mer, finns det skäl att anta att användningen av olika medier har ökat i takt med ökad tillgänglighet genom exempelvis datorer och mobiltelefoner. Av detta kan man göra tolkningen att influenserna från medier har ökat på ungdomar då medierna tar mer plats i samhället nu jämfört med för 20 år sedan.

Då studien tagit avstamp i generella antaganden från systemteorin är det en brist att eventuella syskon och deras alkoholkonsumtion inte inkluderats i analyserna eftersom dessa är en betydande del av familjesystemet och därmed för influenser från föräldrar. Viss data kring relationen till syskon i alkoholsammanhang fanns att tillgå men då detta inte rörde syskonens alkoholbruk alternativt förhållningssätt till alkoholbruk valdes denna data bort då den inte bedömdes passa in under rubriken influenser. Rörande föräldrars förhållningssätt ses båda föräldrar som en enhet. Närmare granskning av förhållningssätt

från var förälder för sig hade kunnat nyansera bilden ytterligare. Föräldrar behöver inte vara samstämmiga i sitt förhållningssätt enbart för att de delar ansvar över samma ungdom.

6 Slutsats

Studien har tillsammans med presenterad tidigare forskning påvisat att det är av vikt att föräldrar har ett restriktivt förhållningssätt mot ungdomars alkoholbruk för att bidra till att ungdomar avhåller sig från alkohol. När det gäller disciplinerande reaktioner har tidigare forskning visat att det inte är ett effektivt tillvägagångssätt för att avhålla ungdomar från alkohol. Utifrån den aktuella studien och tidigare forskning kan slutsatsen dras att föräldrar i första hand bör förmedla lugn, trygghet och pålitlighet genomsyrat av ett principiellt avståndstagande från ungdomars alkoholbruk. Vidare kan slutsatsen dras att stor skillnad för ungdomars alkoholbruk är huruvida deras vänner dricker alkohol eller ej.

Resultaten visar endast på generella företeelser och går inte djupare in på hur insatser ska utformas för ungdomar som till exempel redan alkoholdebuterat. Rörande preventiva åtgärder kan slutsatsen dras att dessa är fruktbara riktade mot större ungdomsgrupper då alkoholbrukande vänner i studien visats tillhandahålla en kontext ur vilken ungdomen på eget bevåg kan dricka alkohol. Vikten av föräldrars restriktiva förhållningssätt är extra stor när ungdomen befinner sig i vänskapskretsar där alkoholbruk förekommer. För framtida studier kan det vara intressant att se vilken effekt ett förändrat förhållningssätt från föräldrar ger om detta tidigare varit tillåtande när ungdomen socialiserats in i vänskapskretsar där det konsumeras alkohol.

Referenslista

- Almér, E. (2006). Ungdomar och språk. I A. Frisen, & P. Hwang (Red.). *Ungdomar och identitet* (s.109-125). Stockholm: Natur och kultur.
- Andreasson, S., Holder, H. D., Norström, T., Österberg, E., & Rossow, I. (2006). Estimates of harm associates with changes in Swedish alcohol policy: results from past and present estimates. *Society for the Study of Addiction*, 108, 1096-1105.
- Ander, B., Abrahamsson, A., & Bergnehr, D. (2017). 'It is ok to be drunk, but not too drunk': party socialising, drinking ideals, and learning trajectories in Swedish adolescent discourse on alcohol use. *Journal of Youth Studies*. DOI: 10.1080/13676261.2016.1273515
- Asker, A. (2017, 25 februari). *Ungas mindre drickande förbluffar forskare: Enormt*. Svenska dagbladet.
- Bandura, A. (1971). *Social Learning Theory*. New York: General Learning Press.
- Blane, H. T., & Hewitt, L. E., (1975). *Alcohol and youth - An analysis of the literature*. Pittsburgh: University of Pittsburgh.
- Bourdieu, P. (1991). *Language and Symbolic Power*. Cambridge: Polity Press.
- Brace, K., Kemp, R., & Snelgar, R. (2016). *SPSS for psychologists*. Hampshire: Palgrave.
- Brendgen, M., Vitaro, F., Turgeon, L., Poulin, F., & Wanner, B. (2004). Is there a dark side of positive illusions?: Overestimation of social competence and subsequent adjustment in aggressive and nonaggressive children. *Journal of Abnormal Child Psychology*. 32, 305-320.
- Bryman, A. (2011). *Sambällsvetenskapliga metoder*. Stockholm: Liber.
- Bukowski, W., Brendgen, M., & Vitaro, F. (2007) Peers and Socialization: Effects on Externalizing and Internalizing Problems. I J. E. Grusec, & P. D. Hastings(Red.), *Handbook of socialization: Theory and research* (s. 355-381). New York: The Guilford Press.
- Chan, G. C. K., Kelly, A. B., Toumbourou, J. W., Hemphill, S. A., Young, R. McD., Haynes, M. A., & Catalano, R. F. (2013). Predicting steep escalations in alcohol use over the teenage years: age-related variations in key social influences. *Society for the Study of Addiction*. 108, 1924–1932.
- Christiansen, B. A., Smith, G. T., Roehling, P. V., & Goldman, M. S. (1989). Using alcohol expectancies to predict adolescent drinking behavior after one year. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*. 57, 93-99.
- Dishon, T. J., Andrews, D. W., & Crosby, L. (1995a). Antisocial boys and their friends in adolescence: Relationship characteristics, quality, and interactional processes. *Child Development*. 66, 139-151.

- Dishion, T. J., French, D. C., & Patterson, G. R. (1995b). The development and ecology of antisocial behavior. I D. Cicchetti & D. J. Cohen (Red.). *Developmental psychopathology: Vol. 2. Risk, disorder, and adaptation* (s. 421-471). New York: Wiley.
- Ejlertsson, G. (2012). *Statistik för hälsovetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur AB.
- Elmore, K. C., Scull, T. M., & Kupersmidt, J. B. (2016). Media as a “Super Peer”: How adolescents interpret media messages predicts their perception of alcohol and tobacco use norms. *Journal of youth and adolescence*. 46, 376-387. doi 10.1007/s10964-016-0609-9.
- Englund, A. (2016). *Skolelevers drogyanor 2016 - CAN rapport 161*. Stockholm: Cantralförbundet för alkohol och narkotika.
- Giddens, A., & Sutton, P. W. (2013). *Sociology – 7th edition*. Cambridge: Polity Press.
- Gifford-Smith, M., Dodge, K. A., Dishion, T. J., & McCord, J. (2004). Peer influence in children and adolescents: Crossing the bridge from developmental to intervention science. *Journal of Abnormal Child Psychology*. 33, 255–265, DOI: 10.1007/s10802-005-3563-7.
- Gilligan, C., & Kypri, K. (2012). Parent attitudes, family dynamics and adolescent drinking: qualitative study of the Australian parenting guidelines for adolescent alcohol use. *BMC Public Health*. <http://www.biomedcentral.com/1471-2458/12/491>.
- Hair, E. C., Park, J. M., Ling, T. J. & Moore, K. A. (2009). Risky behaviors in late adolescence: Co-occurrence, predictors, and consequences. *Journal of adolescent health*, 45, 253-261. doi: 10.1016/j.adohealth.2009.02.009.
- Harris, J. R. (1995). Where is the child’s environment?: A group socialization theory of development. *Psychological Review*, 102, 458-489.
- Heaven, P. C. L., Caputi, P., Trivellion-Scott, D., & Swinton, T. (2000). Personality and group influences on self-reported delinquent behavior. *Personality and Individual Differences*, 28, 1143-1158.
- Janssen, M. M., Mathijssen, J. J. P., von Bon-Martens, M. J. H., van Oers, H. A. M., Garretsen, H. F. L. (2014) A qualitative exploration of attitudes towards alcohol, and the role of parents and peers of two alcohol-attitude- based segments of the adolescent population. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy* 2014, 9, 20-30.
- Karabuda, E. (2017, 27 februari) *Ny studie: Ungdomar dricker mindre – tack vare datorspel*. Aftonbladet.
- Kuczynski, L., & Parkin, M. (2007) Agency and bidirectionality in socialization: Interactions, transactions, and relational dialectics. I J. E. Grusec, & P. D. Hastings (Red.), *Handbook of socialization: Theory and research* (s. 259-283). New York: The Guilford Press.
- Kuczynski, L., & De Mol, J. (in press, 2015). Dialectical models of socialization. I W. F. Overton & P. C. M. Molenaar (Red.). *Theory and Method. Volume 1 of the Handbook of Child Psychology and Developmental Science - 7th edition* (s. 1-85). Editor-in-Chief: Richard M. Lerner. Hoboken, NJ: Wiley.

- Koutakis, N. (2011) *Preventing underage alcohol drinking working with parents*. Örebro (Doctoral thesis, Örebro Studies in Psychology). Örebro University: trycksaker@oru.se. Tillgänglig: www.publications.oru.se
- Kristjansson, A. L., Sigfusdottir, I. D., James, J. E., Allegrante, J. P., Helgason, A. R. (2010). Perceived parental reactions and peer respect as predictors of adolescent cigarette smoking and alcohol use. *Addictive Behaviors*. 35, 256-259.
- LoRDIA. (2016). *Tonårsutveckling - en studie som följer ungdomar över åren*. Hämtad 2017-03-30, från <http://center.hj.se/download/18.37b6048c14266a48a8f355/1440138060437/lordia.pdf>
- Minnow, N. M., LaMay, C. L., (1995). *Abandoned in the wasteland - Children, television, and the first amendment*. New York: Hill & Wang.
- Patterson, G. R., Reid, J., & Dishion, T. (1992). *Antisocial boys: Vol. 4. A social interactional approach*. Eugene OR: Castalia publishing company.
- Patterson, G. R. (1997). Performance models for parenting: A social interactional perspective. I J. E. Grusec & L. Kuczynski (Red.), *Parenting and the internalization of values: A handbook of contemporary theory* (s. 193-226). New York: Wiley.
- Patterson, G. R., & Fisher, P. A. (2002). Recent developments in our understanding of parenting: Bidirectional effects, causal models, and the search of parsimony. In M.H. Bornstein (Red.). *Handbook of parenting. Vol. 5: Practical issues in parenting - 3rd edition* (s. 59-88). Mahwah NJ: Erlbaum.
- Payne, M. (2015). *Modern teorbildning i socialt arbete - Fjärde internationella utgåvan*. Stockholm: Natur och kultur.
- Pitkänen, T. (2006). *Alcohol drinking behavior and its developmental antecedents*. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Rolando, S., Törrönen, J., Beccaria, F. (2014). Boundaries between adult and youth drinking as expressed by young people in Italy and Finland. *Young*. 22, 227-257. doi 10.1177/1103308814533468.
- Rubin, K. H., Bukowski, W. M., & Parker, J. G. (2006). Peer interactions, relationships and groups. I N. Eisenberg (Red.), *The handbook of child psychology, 6th edition* (s. 571-645). New York: Wiley.
- Socialstyrelsen (2014). *SOSFS 2014:6. Handläggning av ärenden som gäller barn och unga*. Socialstyrelsen: Stockholm.
- Song, E. Y., Smiler, A. P., Wagoner, K. G., Wolfson, M. (2012). Everyone says it's OK: adolescents' perceptions of peer, parent, and community alcohol norms, alcohol consumption, and alcohol-related consequences. *Substance Use & Misuse*. 47, 86-98, DOI: 10.3109/10826084.2011.629704.
- Teichman, M., & Kefir E. (2000) The effects of perceived parental behavior, attitudes, and substance use on adolescent attitude toward and intent to use psychoactive substances. *Journal of drug education*. 30, 193-204.
- Trucco, E. M., Colder, C. R., & Wiczorek. (2011) Vulnerability to peer influence: A moderated mediation study of early adolescent alcohol use initiation. *Addictive Behaviors*. 36, 729-737.

Wood, M. D., Read, J. P., Mitchell, R. E., & Brand, N. H. (2004) Do parents still matter? Parent and peer influences on alcohol involvement among recent high school graduates. *Psychology of Addictive Behaviors*. 18, 19–30.

Åkerman, M. (2015, 1 juli). *Unga dricker mindre alkohol – kan bero på datavanor*. Svenska dagbladet.

